Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

GENDEROVÉ ROZPOČTOVÁNÍ.
INFORMATIVNÍ METODIKA „ROZPOČTOVÁNÍ Z HLEDISKA ROVNOSTI ŽEN A MUŽŮ“ A JEJÍ VYUŽITÍ PŘI ANALÝZE KRAJSKÉHO ROZPOČTU

Autorka: Petra Dvořáková Praha 2008
Vedoucí práce: PhDr. Hana Havelková, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 16.5.2008 .....

Petra Dvořáková

Na tomto místě bych chtěla srdečně poděkovat vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Haně Havelkové, Ph.D. za zájem, hodnotné připomínky, čas a trpělivost, které věnovala mé práci.

Obsah

1. Úvod 5

2. Teoretická část 7

2.1. Koncept genderu 7
2.2. Politika rovných příležitostí 9
2.3. Genderové rozpočtování – gender budgeting 13

2.3.1. Co se skrývá pod pojmem genderové rozpočtování 13
2.3.2. Historie genderového rozpočtování 14
2.3.3. Institucionální rámec ve světě 16
2.3.4. Pozadí genderového rozpočtování v EU 17
2.3.5. Cíle genderového rozpočtování 17
2.3.6. Různé přístupy k genderovému rozpočtování 18
2.3.7. Nástroje a metodologie 20
2.3.8. Příklady genderového rozpočtování ve světě 21
2.3.9. Pozadí genderového rozpočtování v ČR 23

3. Analytická část 27

3.1. Informativní metodika „Rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů“ pod drobnohledem 27

3.1.1 Metoda 27
3.1.2 Analýza dokumentu 29

3.2. Praktické využití příručky - analýza rozpočtu Zlínského kraje 34

3.2.1 Postup dle příručky 34

4. Závěr 42

5. Prameny 45

6. Přílohy 49

1. Úvod

Rovné příležitosti pro ženy a muže – i v dnešní sjednocené Evropě stále citlivé téma. Tato problematika se stala tématem mnoha konferencí, existují programová prohlášení, závazky a akční plány národních vlád, Evropská unie prosazuje jako jeden ze stěžejních bodů politiku rovných příležitostí pro ženy a muže, jsou zakládány nevládní organizace, které si kladou za cíl podpořit a zvýšit účast žen ve vědě, v politice, v podnikání.[1] Přestože nelehký boj za všeobecné volební právo se ženám podařilo vyhrát již před více než padesáti lety, zůstává politická činnost, účast na rozhodovacích procesech a veřejná sféra nadále doménou mužů. I přes oficiálně deklarovanou rovnost občanských a politických práv žen a mužů, jejichž podpora je nedílnou součástí legislativy Evropské unie a zároveň je jedním ze znaků konsolidované demokracie, jsou ženy i v současné době v parlamentech, národních vládách, volených funkcích, významných postech nebo také ve vědě ve většině evropských zemí zastoupeny jen marginálně. Těmi, kdo určují politické priority, jsou v převážné většině muži a napomáhá jim k tomu nejen (na muže orientovaná) politická kultura, ale také sociálně strukturální a institucionální faktory, které ztěžují ženám vstup do politiky a veřejného života (Srov. Hoecker B., Fuchs G. 2004). Takto nízká účast žen je však stále méně opodstatnitelná - ženy dosahují vysokého vzdělání, v narůstající míře nacházejí uplatnění na trhu práce, některé (zejména severské) státy nabízejí model, který ženám a mužům umožňuje skloubit rodinný život s pracovními povinnostmi či budováním kariéry. Dle výzkumů veřejného mínění[2] v České republice stále přibývá lidí, kteří se ztotožňují s názorem, že zapojování žen do veřejných funkcí je užitečné a že ženy v těchto funkcích nejsou zastoupeny dostatečně.

I přes patrnou změnu ve vnímání genderových nerovností, senzitivitě či alespoň jisté míře obezřetnosti vůči politice rovných příležitostí, zůstávají některá opatření pouze

[1] Významné dokumenty a konference: Všeobecná deklarace lidských práv, Mezinárodní pakt občanských a politických práv (ICCPR), Úmluva OSN o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW), Opční protokol k Úmluvě CEDAW, Pekingská akční platforma, 2. vrcholná schůzka hlav států a vlád Rady Evropy (1997, Štrasburk), 4. evropská ministerská konference o rovnosti mužů a žen (1997, Istanbul), Evropská ministerská conference o lidských právech (2000, Řím), 3. akční program o rovných příležitostech (1991-1995).

[2] Např. výzkum realizovaný Občanským sdružením Fórum 50 % ve spolupráci s Centrem pro výzkum veřejného mínění (CVVM) při Sociologickém ústavu Akademie věd v červnu 2006.

v rovině teoretické, jejich koncepty jsou špatně strukturované, zavádění do praxe je velmi pomalé či neúčelné. Jedním z takových principů, na které jsem během studia genderové problematiky narazila, je gender budgeting.

Nedílnou součástí každého emancipačního procesu je i snaha o hospodářský vzestup emancipující se skupiny. Také pro ženy to mimo jiné znamená, zajistit si rovný a svobodný přístup ke společenským zdrojům, ke „kapitálu" té které společnosti, ať už jde o kapitál peněžní, sociální nebo kulturní (vzdělání a styky) (Wagnerová 1995, str. 78). V tomto kontextu se ve své práci chci věnovat zejména nakládání s finančními prostředky z veřejných rozpočtů, rovnému přístupu žen a mužů k tomuto „kapitálu", zavádění metody posuzování veřejných rozpočtů z hlediska jejich dopadu na ženy a muže – principům genderového rozpočtování (gender budgetingu). Gender budgeting je v České republice přístup nový, legislativně nezakotvený a jediný „oficiálně" vydaný dokument zabývající se touto problematikou v České republice je Informativní metodika „Rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů" Ministerstva financí a Ministerstva práce a sociálních věcí z června 2004. Jak již název napovídá, má tato metodika jen informativní charakter. Ve své práci se podle tohoto dokumentu pokusím provést analýzu rozpočtu Zlínského kraje. Cílem mé práce však není výsledek genderového auditu tohoto rozpočtu, ale zajímavé bude zejména zjištění, zda lze podle výše jmenované metodiky vůbec provést efektivní analýzu rozpočtování či podle ní zavádět zásady gender budgetingu do praxe. Součástí mé práce bude také porovnání zkušeností s genderovým rozpočtováním v zahraničí, které jsou v tomto směru obsáhlejší a pokročilejší a najdeme v ní také konkrétní příklady využití tohoto přístupu v praxi. Jelikož implementace principů politiky rovných příležitostí do každodenního života je v České republice stále ještě na začátku dlouhé cesty, je pravděpodobné, že i „naše metodika" bude jakousi první „informativní" vlaštovkou, která však nebude mít na současnou situaci vytváření a nakládání s veřejnými rozpočty žádný zásadní vliv.

2. Teoretická část

I když se genderová problematika postupně dostává do povědomí lidí nejen na akademické půdě, ale i mezi laickou veřejností, považují za nutné v první části své práce alespoň stručně vymezit pojmy „gender“ a „rovné příležitosti“, neboť jejich ukotvení je důležité pro pochopení mnou zvoleného tématu – gender budgetingu. V teoretické části se dále zaměřím na to, co znamená genderové rozpočtování, jaký byl jeho historický vývoj, které státy ve své politice uplatňují tento přístup k veřejným rozpočtům, jaké typy opatření jsou v praxi aplikovány, jaká metodologie se používá. Dále v této části následuje úvod do současné situace v České republice, týkající se rovných příležitostí a gender budgetingu, a seznámení s metodickou příručkou, kterou k této problematice vydalo Ministerstvo financí a Ministerstvo práce a sociálních věcí, jež nese název *Informativní metodika „Rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů”*. Podrobně se tímto dokumentem budu zabývat v analytické části práce.

2.1. Koncept genderu

Jedním ze základních orientačních bodů ve společnosti je odlišování lidí na dvě pohlaví.[3] Pohlaví označuje sadu tělesných znaků, biologickou danost, základ „ na němž lidé konstruují společenskou kategorii zvanou gender (maskulinitu a femininitu)“ (Renzetti a Curran 2003, str. 20). Dle Renzetti a Currana termín gender označuje „společensky utvářené postoje a modely chování, obvykle dichotomicky dělené na mužské a ženské“ (Renzetti a Curran 2003, str. 58), jež dle jejich mínění společnost považuje za přirozené a správné a na jejich základě buduje rozdílný přístup k mužům a ženám.[4] Jedná tedy na základě genderových stereotypů - velmi zjednodušených představ o tom, jaká má být správná femininní žena a maskulinní muž, přičemž se obecně předpokládá, že žena a muž představují protiklady a nenesou proto nic z charakteristik připisovaných pohlaví

[3] Přesto existují i společnosti s více kategoriemi, nebo kategoriemi přechodnými (Renzetti, Curran, Bourdie) aj.

[4] Bourdie (2000) nazývá takový proces, jež ustavuje sociální konstrukce „mužství“ a „ženství“ jako přirozené, naturalizující (str. 11-32).

opačnému. Gender je ideologie, která nepočítá s variabilními charakterovými vlastnostmi (nebo je rovnou prohlašuje za deviantní).

Badatelé a badatelky na poli genderových studií se shodují, že gender funguje na třech rovinách: osobní, institucionální a symbolické (Renzetti a Curran 2003, Bourdie, 2000). Na bázi genderové polarizace společnosti je pak vystavěn takzvaný „pohlavně genderový systém", tedy: "systém institucionalizovaných vlastností, způsobů chování a vzorců společenské interakce předepsaných členům společnosti na základě pohlaví" (Renzetti a Curran 2003, str. 58), jež se dle Renzetti a Currana (2003) skládá ze tří provázaných aspektů: společenské konstrukce dvou protikladných genderů připisovaných tomu kterému pohlaví, z dělby práce podle pohlaví a sociální kontroly sexuality. Různé společnosti mohou tyto body naplňovat různě, podstatné však je, že každá společnost předepisuje jedincům určité a výlučné znaky na základě pohlaví (tamtéž). Tyto praktiky pak utvářejí „systém společenské stratifikace (Renzetti a Curran 2003, str. 21), jež s sebou nese rozdílné oceňování stereotypně mužských a ženských vlastností, znaků, jednání atd." Většina badatelek a badatelů se také shodne, že v naprosté většině nám známých společností jsou muži a znaky s nimi asociované oceňovány více než ženy[5] (např. Renzetti a Curran 2003; Bourdieu 2000; Beauvoir 1996), jedná se tedy o společnosti patriarchální povahy.

V tomto směru je inspirativní teorie „optických skel kultury" Sandry Bem (Renzetti a Curran, 2003), jež vysvětluje průběh genderové socializace. Společnost podle ní používá tři vrstvy stereotypních vzorců aplikovaných při enkulturaci svých členů a členek. První z nich je genderová polarizace, již jsou jedinci rozlišeni na dvě skupiny odlišných genderů, jako esencialisticky rozdílné bytosti, přičemž tyto odlišnosti jsou považovány za základní kritérium organizace společnosti. Druhou ideologickou vrstvou androcentrismus: Praxe v jejímž rámci jsou muži nadřazeni ženám a ustaveni jako „norma". Poslední vrstvu představuje biologický esencialismus, jehož pomocí je ideologická podstata prvních dvou

[5] Dle Bourdieho (2000) tyto sociální vztahy nadvlády přecházejí do těl, „somatizují" se a dále reprodujkují. „Androcentrické vidění je tak neustále legitimováno praktikami, které samo plodí: protože dispozice žen jsou plodem *nepříznivého předsudku* vůči ženství zabudovaného do řádu věcí, nemohou ženy jinak, než tento předsudek neustále potvrzovat (str. 32).

vrstev zahlazována a interpretována jako přirozená a vyplývající z odlišné biologické podstaty.[6]

Je zřejmé, že pohlaví jedince není společensky neutrálním jevem a osobní genderová rovina je neustále v interakci s rovinou institucionální. Pohlaví je údaj, který člověka zařazuje v okamžiku jeho prvního kontaktu s vnějším světem a definuje ho pak po celý život. Pohlaví navíc stále ještě určuje cenu lidské bytosti – ženy jsou za svou práci odměňovány méně než muži. Společenská změna ve vnímání pohlaví dle Bem (Renzetti a Curran 2003) vyžaduje absolutní transformaci kulturního vědomí, která vymaže „škatulkování" z kulturního i individuálního myšlení. K její realizaci je třeba poskytnout ženám a mužům víc svobody k tomu, aby se stali, kým chtějí (Renzetti a Curran 2003, str. 106).

2.2. Politika rovných příležitostí

Genderovou rovností je myšlena skutečnost, že všechny lidské bytosti mají právo svobodně rozvíjet své osobní schopnosti a činit volbu bez ohledu limitů daných genderovými rolemi. Dále jde o to, aby aspirace a potřeby žen a mužů byly hodnoceny a posuzovány stejně. Formální rovnost (rovnost de iure) je pouze prvním krokem k rovnosti materiální (rovnost de facto). Za účelem vyrovnání minulé a stávající diskriminace může být nutné přijetí určitých pozitivních opatření a asymetrický přístup (Döge 2001, str. 11). Genderové rozdíly mohou být ovlivněny dalšími strukturálními rozdíly, jako je rasový, etnický či třídní původ. Tyto dimenze, jakož i ostatní charakteristiky (věk, zdravotní handicapy, rodinný stav, sexuální orientace) mohou být také relevantními faktory při provádění tzv. „gender impact assesmentu"[7] (A Guide to gender impact assesment 1998).

[6] In Renzetti a Curran, str. 103-106. Ve stejném duchu argumentuje i Bourdieu (2000). „Neobyčejná síla mužského pojetí sociálního světa pramení z toho, že se v něm kumulují a koncentrují dvě operace: že totiž legitimizuje vztah nadvlády tím, že z něho činí součást logické přorozenosti, jež sama je při tom naturalizovanou sociální konstrukcí" (str. 24).

[7] Gender impact assessment (GIA) znamená hodnocení a porovnávání podle relevantních genderových kritérií, stávající situace a očekávaných trendů dalšího vývoje vyplývajícího z implementace navrhované politiky. (Pozn. autorky: Vycházím z anglického originálu a pojem Gender impact assesment dále používám i v českém překladu jako „analýza genderového dopadu".)

Peter Döge (2001) dále poznamenává, že politická rozhodnutí, která se zdají být genderově neutrální, mohou mít různý dopad na muže a ženy, i když takový dopad nebyl ani zamýšlen ani předpokládán. Hodnocení tohoto dopadu je prováděno, aby se předešlo případným negativním důsledkům takových rozhodnutí, a zvýšila se kvalita a efektivnost takových politik.

Globální akční platforma, přijatá na čtvrté světové konferenci žen v Pekingu v roce 1995, žádá vlády a ostatní aktéry, aby zapracovali genderovou perspektivu do všech politik a programů tak, aby před vlastním rozhodnutím o zavedení jakýchkoliv politik nebo programů byla provedena analýza jeho dopadu na ženy a muže. Tomuto cíli slouží právě analýza genderového dopadu (GIA). Pro uvedení těchto zásad do praxe byla vytvořena metoda pod názvem gender mainstreaming.[8] V usnesení Komise ve věci mainstreamingu (COM(96)67)[9] je mainstreaming definován jako snaha "nebránit úsilí na podporu implementace specifických opatření, ale naopak usilovat, aby se ve všech oblastech politik a příslušných opatřeních promítla snaha o dosažení rovnosti." Dimenze genderu a rovnosti musí být brána v úvahu v oblastech všech politik a aktivit, a při jejich plánování, implementaci, monitorování a hodnocení. Stiegler (1998, str. 20) to shrnuje slovy: „Gender mainstreaming je tudíž cesta k dosažení cíle - rovného zacházení s muži i ženami. Je to proces, strategie nebo chcete-li koncepce, která přináší změnu do procesů politického rozhodování s cílem umožnit všem členům společnosti, tedy mužům i ženám rozvoj odpovídající pouze jejich zájmům a předpokladům.“ V následném strategickém dokumentu na úrovni Evropského společenství, schváleném skupinou pro rovné příležitosti žen a mužů v únoru 1997, je analýza genderového dopadu zmiňována jako základní opatření v oblasti rovných příležitostí. Amsterodamská smlouva formalizuje odhodlání k implementaci gender mainstreaming na evropské úrovni a explicitně hovoří o odstraňování nerovností

[8] Dosud nebyl stanoven odpovídající český název. Je metoda k odstraňování nerovnosti mezi pohlavími. Je založena na tom, že ve všech koncepčních, rozhodovacích a vyhodnocovacích procesech se jako jedno z hodnotících hledisek používá i hodnocení pozitivního nebo negativního dopadu rozhodnutí na muže a na ženy (tzv. genderová analýza). Zjistí-li se, že jedno z pohlaví bude negativně ovlivněno, musí ten, kdo rozhodnutí přijímá, podniknout kroky k tomu, aby škodlivé účinky příslušného rozhodnutí odstranil nebo aspoň minimalizoval.

[9] Communication on Mainstreaming - COM (96) 67 final of 21 February 1996 on: "Incorporating equal opportunities for women and men into all Community policies and activities".

a podpoře opatření s cílem dosažení rovnosti mezi ženami a muži jako o úkolech a cílech Společenství (článek 2 a 3).[10]

Gender impact assesment je prováděn v případě, že je zřejmé, že určitá politika má vliv na genderové vztahy. Nejúspěšnější je tento postup v počátečním stadiu rozhodovacího procesu, kdy je možné prosadit změny v příslušných politikách. Aby bylo možno provést analýzu genderového dopadu, je nutné vzít v úvahu existující rozdíly mezi ženami a muži, které jsou relevantní k oblasti, na niž se vztahuje určitá politika. Tento postup má za cíl zajistit, aby návrhy příslušných politik přispívaly k odstraňování nerovností mezi ženami a muži v intencích článku 2 a 3 Amsterodamské smlouvy. Analýza genderového dopadu je používána v oblastech rozvoje spolupráce tam, kde byla aplikována příslušná opatření a tréninkové metody. Od Pekingské konference byla metoda GIA aplikována řadou vlád evropských zemí jako nástroj implementace gender mainstreamingu (A Guide to gender impact assesment 1998).

Uplatňování rovného přístupu k ženám i mužům je v Evropě vnímáno jako problém na západ i na východ od našich hranic. Nejmarkantněji se nerovnost projevuje na pracovním trhu, u nás je od začátku devadesátých let v průměru o tři procenta vyšší nezaměstnanost žen než mužů.[11] Kromě toho je mezi ženami mnohem více dlouhodobě nezaměstnaných než mezi muži – v roce 2006 bylo podle ČSÚ z celkového počtu dlouhodobě nezaměstnaných 57 % žen.

Problémem u nás i v zemích EU je rovněž odměňování. Dle zprávy Evropské komise z února 2005 zůstává rozdíl v platech v celé Evropské unii téměř stále neměnný.

---

[10] Čl. 2 **Úkol Společenství**
Úkolem Společenství je vytvořením společného trhu a hospodářské a měnové unie, stejně jako prováděním společných politik nebo činností uvedených v článcích 3 a 4 podporovat harmonický, vyvážený a trvale udržitelný rozvoj hospodářského života, vysokou úroveň zaměstnanosti a sociální ochrany, rovné zacházení s muži a ženami, trvale udržitelný a neinflační růst, vysoký stupeň konkurenceschopnosti a konvergence ekonomické výkonnosti, vysokou úroveň ochrany a zlepšování kvality životního prostředí, zvyšování životní úrovně a kvality života, hospodářskou a sociální soudržnost a solidaritu mezi členskými státy.
Čl. 3 **Činnost Společenství**
...
2. Ve všech činnostech uvedených v tomto článku usiluje Společenství o to, aby se odstraňovaly nerovnosti a podporuje rovné zacházení s muži a ženami.

[11] Na konci roku 2006 počet nezaměstnaných osob dosáhl 339,6 tis,. z toho 185,6 tis.bylo žen, což je 54,6 %. (Zdroj: ČSÚ).

Mzda žen za stejnou práci v Evropské unii stále nedosahuje stejné úrovně jako mzda mužů, průměrný rozdíl ve mzdách činí v Unii zhruba 15 % v neprospěch žen. Česká republika v hodnocení nevyšla nejhůře, nicméně neobsadila příliš lichotivé místo. V ČR činil v roce 2005 podíl průměrné mzdy žen na průměrné mzdě mužů 75,1 % (Příloha 1). Horší statistiky než Česko vykázalo jen Finsko, Velká Británie, Německo, Slovensko a Estonsko. Dle výše jmenované zprávy je nejhorší situace na Kypru, kde ženy za stejnou práci pobírají o 25 % méně než muži.

Tyto rozdíly i další projevy nerovného zacházení s muži a ženami vedly EU k tomu, aby důsledné uplatňování zásad rovného přístupu vyhlásila za jednu ze svých priorit. Otázky rovného přístupu k ženám a mužům jsou živě diskutovány i českou veřejností. V uplatňování zásad rovného přístupu hraje klíčovou roli státní správa a proto je velmi důležitým krokem k politice rovných příležitostí informovat a vzdělat státní úředníky (nejen) na úrovni ředitelů odborů všech ministerstev. Ve spolupráci s Evropskou unií jsou i v ČR vytvářeny vzdělávací programy, které poskytují pracovníkům jednotlivých resortů, odpovědným za uplatňování zásad rovného zacházení s muži i ženami v praxi, informace o základních pojmech, o mezinárodních právních dokumentech i metodách uplatňování rovnosti (Práce & sociální politika 2/2004, str. 3). V oblasti genderového rozpočtování však vstupujeme v českém kontextu na relativně novu půdu.

2.3. Genderové rozpočtování - gender budgeting

V této části se blíže seznámíme s konceptem rozpočtování na základě rovnosti mužů a žen. Podíváme se na jeho historii, vývoj a uvedeme si konkrétní příklady jeho využívání ve světě.

2.3.1. Co se skrývá pod pojmem genderové rozpočtování

Pro termín gender budgeting se v češtině používá označení genderové rozpočtování nebo rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů. Ve světě se některé iniciativy soustřeďují přímo na ženy jako analytickou kategorii (Australský rozpočet žen, Jihoafrická rozpočtová iniciativa žen, Rozpočtová skupina žen Spojeného království), zatímco jiné upřednostňují přiléhavější pojem gender (genderový rozpočet, genderově senzitivní rozpočet, rozpočet s genderovou odezvou) (Poradní výbor Evropské komise pro rovné příležitosti žen a mužů - stanovisko k genderovému rozpočtování 2003).

Rada Evropy pracuje s následující definicí:

„Genderové rozpočtování je aplikací gender mainstreamingu v rozpočtovém procesu. Jedná se o zhodnocení rozpočtů z hlediska genderu, při němž se na všech stupních rozpočtového procesu a restrukturalizaci příjmů a výdajů bere ohled na otázku pohlaví s cílem prosazování rovnosti žen a mužů.“[12]

Výchozím bodem genderového rozpočtování je uvědomění si faktu, že veřejné rozpočty, ať už na celostátní, regionální či lokální úrovni, nejsou neutrální. Státní rozpočet zahrnuje veškeré veřejné příjmy a výdaje a reflektuje politická rozhodnutí o tom, jak (od koho) budou získávány státní příjmy a zároveň na jaké účely (a tím pádem komu) budou rozděleny výdaje. Na základě těchto rozhodnutí jsou také určovány priority nejen ekonomické, ale i sociální, které mají mimo jiné vliv na strukturu společnosti a na rovnost pohlaví. Rozpočtovací politika tak bezprostředně zasahuje do každodenního života jak žen,

[12] Definice Gender Budgetingu, s níž pracuje Rada Evropy.

tak mužů, dívek i chlapců (Çağlar 2003, str. 124-125). „Neboť realizace opatření vedoucích k rovnosti pohlaví koneckonců závisí také na vybavení patřičnými finančními zdroji“ (Çağlar 2003, str. 124).

Gender budgeting může pokrývat tyto oblasti (Informativní metodika Rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů 2004, str. 18):

- Celý rozpočet
- Výdaje vybraných resortů nebo programů
- Výdaje na nové projekty (jakých oblastí se týká)
- Vybrané formy příjmů (daně, specifické poplatky)
- Změny v daňovém systému (jak se dotknou žen a mužů, zda existují odlišnosti nebo prostor pro znevýhodnění)
- Zavádění nové legislativy nebo místních opatření (jak bude zasahovat do života ženám a jak mužům)

2.3.2. Historie genderového rozpočtování

Základní myšlenku genderového rozpočtování musíme zasadit do kontextu feministické kritiky ekonomie, zejména kritiky makroekonomických teorií a modelů. Politoložka Gülay Çağlar ve svém příspěvku nazvaném „Gender Budgeting: Recept na úspěch nebo mýtus?“ (Çağlar 2003, str. 128-129) přibližuje tento problém: „Ve středu zájmu makroekonomie stojí výhradně ekonomické veličiny jako je hrubý domácí produkt, import a export. Tyto veličiny však zahrnují pouze práci spojenou s trhem. Všechny ostatní činnosti, ať už je to neplacená práce v domácnosti, která je na základě genderového rozdělení rolí odváděna v převážné většině ženami, nebo dobrovolná činnost ve společnosti prospěšných oblastech (např. neziskových organizacích), zůstávají nezohledněny.“[13] Tento jednostranný pohled a zároveň genderově slepé místo v makroekonomických teoriích a modelech zvedl vlnu kritiky feministických ekonomek, které požadují zhodnocení dopadu rozpočtových politik na potřeby obou pohlaví a

[13] Překlad z německého originálu Petra Dvořáková

zviditelnění a odpovídající ohodnocení „neviditelné“ práce. Mezi nejznámější z nich patři odbornice ze Spojeného království Diane Elson (Çağlar 2003, str. 128-130).

Gender budgeting je chápán jako jeden z nástrojů k nastolení rovnosti pohlaví. O jeho popularitě a víře v něj svědčí množství iniciativ, kterých je v současné době po celém světě více než 40 (Mapa 1).

Mapa 1: Přehled gender budget iniciativ

Zdroj: Gender Budget Inciatices Brochure, UNIFEM, NY 2001, dostupné na www.unifem.org/attachments/gender_issues/women_poverty_economics/GenderBudgetsBrochure.pdf

První zemí, ve které byl iniciován koncept genderového rozpočtování, se stala Austrálie. Zde snaha vlády sociálních demokratů o zrovnoprávnění obou pohlaví vyvrcholila sestavením Australského rozpočtu pro ženy (Australia's Women's Budget), který se rozběhl již v roce 1984. Každé ministerstvo muselo za podpory genderově vyškolených úřednic provést genderovou analýzu, jejíž výsledky byly zveřejněny ve formě roční zprávy (Çağlar 2003, str. 130 – 131).

2.3.3. Institucionální rámec ve světě

Globální institucionální rámec představují následující tři organizace, které jsou partnery iniciativ gender budgetingu po celém světě. Jsou to (Gender Responsive Budget Initiatives Brochure, UNIFEM 2001):

- UNIFEM (United Nations Development Fund for Women)

Sídlo v New Yorku. Poskytuje finanční a technickou pomoc při realizaci inovativních programů a strategií, které podporují práva žen, jejich politickou participaci a ekonomické zabezpečení. Na poli gender budgetingu začala tato organizace působit v roce 1996 v Jižní Africe, iniciativy genderového rozpočtování podporuje také ve Východní Africe, Jihovýchodní Asii, Jižní Asii, Střední Americe a v Andách. Na zvýšení povědomí pracuje ve všech státech Spojených národů a prosazuje rozpočtování na základě rovnosti žen a mužů jako nástroj k posílení ekonomické kontroly.

- Commonwealth Secretariat

Sídlo v Londýně. Sekretariát zemí Britského společenství je jedním z průkopníků genderového rozpočtování. Jako první pracoval na vytvoření analytických nástrojů, zabezpečení potřebných závazků Ministerstvem financí a Ministerstvem pro záležitosti žen, implementaci pilotních programů v různých zemích a předávání výsledků a doporučení na základě vlastních zkušeností. Ve všech členských státech zavádí genderovou analýzu rozpočtu do programu gender mainstreamingu.

- IDRC (International Development Research Centre)

Sídlo v Ottawě. Výzkumné centrum pro mezinárodní rozvoj je kanadská instituce, která od roku 1970 úzce spolupracuje s výzkumnými pracovníky z rozvojových zemí s cílem budovat spravedlivé a prosperující mezinárodní prostředí. Gender budgeting podporuje od roku 1990, kdy spustila program Micro Impact of Macroeconomic and Adjustment Policies (MIMAP).

2.3.4 Pozadí genderového rozpočtování v EU

Přijetím Amsterdamské smlouvy se Evropská unie zavázala k důslednému provádění gender mainstreamingu (články 2 a 3). Jako součást této politiky je požadavek genderového rozpočtování obsažen ve Sdělení Komise z roku 1996 (KOM (1996) 63 v konečném znění), dále ve Třetím a Čtvrtém akčním programu Společenství pro zajištění rovných příležitostí pro ženy a muže, jakož i v rámcové strategii Společenství 2001-2005 pro rovnost žen a mužů. I když zde ještě není explicitně zdůrazňován koncept genderového rozpočtování, již Akční platforma schválená na Čtvrté světové konferenci OSN o ženách v Pekingu roku 1995 kladla silný důraz na gender mainstreaming, a to také z hlediska makroekonomické politiky a rozpočtů. Všechny členské státy EU jsou signatáři Úmluvy OSN o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW), a proto by měly podporovat mimo jiné i genderově spravedlivé nakládání s veřejnými prostředky (Poradní výbor Evropské komise pro rovné příležitosti žen a mužů - stanovisko k genderovému rozpočtování 2003).

2.3.5. Cíle genderového rozpočtování

Cílem genderového rozpočtování není v rámci státního rozpočtu vytvoření zvláštní položky „výdaje učené ženám“. Za cíle genderového rozpočtování se považuje nejen prosazování rovnosti mužů a žen, ale také podpora dalších politických cílů, které mají napomoci účinnějšímu využití zdrojů, zvýšení efektivity poskytovaných služeb, zvýšení transparentnosti politického rozhodování a rozvoj uživatelsky přívětivých a zákaznicky orientovaných služeb poskytovaných na základě dotací ze státního rozpočtu.

Pilíře, na kterých je rozpočtování z hlediska rovnosti mužů a žen založeno a které má také v praxi podporovat jsou (Gender Responsive Budget Initiatives Brochure, UNIFEM 2001):

- Rovnost

Dodržování principů gender budgetingu vede nejenom k zrovnoprávnění žen a mužů, ale zároveň by se mělo stát cílem a nástrojem ekonomické kontroly. V praxi může fungovat jako hmatatelný důkaz implementace Úmluvy CEDAW a dalších dokumentů týkajících se lidských práv.

- Odpovědnost

Jelikož je velmi složité vyhodnotit, do jaké míry přinášejí závazky vlád spojené s (genderovou) rovností v hmatatelné výsledky, může se gender budgeting stát konkrétním nástrojem, jak měřit odpovědnost vlád vůči všem občanům.

- Efektivnost

Ztráty, které společnosti plynou z genderových nerovností, může makroekonomická politika zvýšit, snížit nebo ponechat nedotčené. (Děje se tak zejména ovlivňováním fiskální politiky, včetně struktury příjmů a výdajů). Gender budgeting má za cíl nejenom genderovou rovnost, rozvoj lidských zdrojů, ale také ekonomickou efektivnost.

- Transparentnost

Iniciativy genderového rozpočtování zapojují občanskou společnost do živé politické a ekonomicko-politické debaty, ze které jsou zvláště ženy obvykle vyloučeny.

2.3.6. Různé přístupy k genderovému rozpočtování

Jak jsme si ukázali výše, iniciativ gender budgetingu existuje více než 40. Přístupy k genderovému rozpočtování nejsou jednotné, v jednotlivých zemích se liší zejména v těchto bodech:

- Aktéři:

Účastníky mohou být (Gender Responsive Budget Initiatives Brochure, UNIFEM 2001) členové vlád (ministerstvo financí/rozpočtu, ministerstvo/odbor pro rovné příležitosti, pověření externí specialisté), zákonodárci (zvolení zástupci na národní, regionální či místní úrovni), občanská sdružení (ženské organizace, odbory, nezávislí badatelé, mužské organizace, média) nebo mezinárodní iniciativy (dárcovské organizace, grantové agentury, agentury pro rozvoj). Pro genderové rozpočtování je nezbytná partnerská spolupráce, aktivní podpora ze strany občanské společnosti má sice prokazatelně kladný účinek na realizovatelnost iniciativ genderového rozpočtování, avšak bez opory ve vládě je šance na úspěch při ovlivňování procesů spojených se státním rozpočtem poměrně malá (Poradní výbor Evropské komise pro rovné příležitosti žen a mužů - stanovisko k genderovému rozpočtování 2003).

- Zviditelnění nebo integrace genderových analýz:

Poradní výbor Evropské komise pro rovné příležitosti žen a mužů ve stanovisku k genderovému rozpočtování v tomto kontextu uvádí, že existují dva (resp. tři) přístupy k nakládání s genderovými analýzami. Údaje lze zviditelnit odděleně (Žlutá kniha ve Francii[14]) nebo se genderové analýzy zahrnou přímo do rozpočtových návrhů jednotlivých ministerstev (Švédsko). V Norsku se oba přístupy kombinují. (2003).

- Orientace na jednotlivé kategorie výdajů:

Rhodna Sharpová (2002) popisuje tři kategorie veřejných výdajů – výdaje konkrétně cílené na ženy, iniciativy ve veřejném sektoru týkající se rovných příležitostí, zhodnocení dopadu výdajů souhrnného rozpočtu podle genderu. Většina států se zaměřuje na souhrnné státní rozpočty (Poradní výbor Evropské komise pro rovné příležitosti žen a mužů - stanovisko k genderovému rozpočtování 2003).

14 Informační brožura o právech mužů a žen přikládaná každoročně k návrhu státního rozpočtu ve Francii, která analyzuje aktivity uskutečňované v oblasti zájmu všech ministerstev – má závazný charakter (Informativní metodika Rozpočtování z hlediska mužů a žen, 2004)

- Rozsah anýz:

Odbornice ze spojeného království Diane Elson rozlišuje tři úrovně analýz – celkovou makroekonomickou strategii, skladbu příjmů a výdajů a účinnost poskytovaných služeb (Poradní výbor Evropské komise pro rovné příležitosti žen a mužů - stanovisko k genderovému rozpočtování 2003).

2.3.7. Nástroje a metodologie

Guy Hewitt (2002, str. 30-35) uvádí následující druhy analýz, které lze při provádění genderového rozpočtování využít:

- Hodnocení politiky z genderového pohledu

Analýza politik a programů financovaných z veřejných rozpočtů z genderové perspektivy. (Jak tyto politiky a alokované zdroje ovlivňují genderové nerovnosti?)

- Genderově segregovaná analýza dopadu veřejných výdajů

Odhad toho, jak jsou distribuovány zdroje z rozpočtu (nebo dělány škrty) mezi ženy a muže. Měří se náklady na jednotku určité služby a vynásobí se počtem jednotek, které jednotlivé skupiny využívají.

- Genderově segregované hodnocení příjemce

Studie, které mají zjistit, jak ženy a muži hodnotí veřejné služby, zda tyto služby naplňují jejich potřeby a zda jsou existující vzorce veřejných výdajů v souladu s jejich prioritami.

- Genderově segregovaná analýza výdajů podle trávení času

Spojitosti mezi výdaji z rozpočtu a tím, jak členové domácnosti tráví čas. Jedná se nejen o zhodnocení neplacené práce, ale také o to, jakým způsobem tráví muži a ženy volný čas.

- Genderový pohled na střednědobý politický rámec

Zkoumá vliv ekonomické politik na ženy, může zahrnovat např. kalkulaci poměrné části přímých a nepřímých daní a/nebo uživatelských poplatků, které platí ženy ve srovnání s muži.

- Rozpočtové prohlášení s přihlédnutím k genderové rovnosti

Zpráva vlády, která reviduje rozpočet za použití některého z výše uvedených nástrojů. Udává různé indikátory genderové rovnosti (poměr výdajů vynaložených na podporu genderové rovnosti, genderovou rovnováhu ve vládních smlouvách, poměr veřejných služeb využívaných především ženami apod.)

Pro implementaci gender budgetingu máme k dispozici široký okruh nástrojů. Je ale třeba poznamenat, že genderové rozpočtování je poměrně novým pojmem, takže se nástroje a techniky stále ještě vyvíjejí. Iniciativy genderového rozpočtování mohou být skromné i ambicióznější, různí se také podle rozsahu a hloubky prováděné analýzy. Použité nástroje mohou být také více nebo méně sofistikované[15] (Poradní výbor Evropské komise pro rovné příležitosti žen a mužů - stanovisko k genderovému rozpočtování 2003).

2.3.8. Příklady genderového rozpočtování ve světě

Z mnoha iniciativ genderového rozpočtování jsem na tomto místě vybrala tři, které v krátkosti ukazují, jak lze principy gender budgetingu používat v praxi. Jsou příkladem

[15] Viz. "Tools for gender-integration into macro-economic policy" (UNIFEM 2005).

toho, jak tyto principy stát aktivně podporuje a jak funguje spolupráce s nezávislými organizacemi.

- Francie

Od roku 2000 je na popud Národního shromáždění spolu s návrhem státního rozpočtu předkládáno každoročně i rozpočtové prohlášení beroucí ohled na genderovou rovnost (tzv. Žlutá kniha) (Poradní výbor Evropské komise pro rovné příležitosti žen a mužů - stanovisko k genderovému rozpočtování 2003).

- Spojené království

Od roku 1989 je ve Spojeném království aktivní neformální skupina Rozpočet žen (Women's Budget Grup), která spojuje vědeckou obec, zástupce odborů a ženských organizací. Primárně se soustřeďuje na změny v daňové politice a sociálním systému, který znevýhodňuje ženy (Gender Responsive Budget Initiatives Brochure, UNIFEM 2001). Byl zřízen také Vládní úřad pro ženy a rovnost, který na poli gender budgetingu spolupracuje s Ministerstvem financí. To vydalo směrnici zavazující všechny státní úřady k přezkoumávání výdajů s ohledem na genderovou rovnost (Poradní výbor Evropské komise pro rovné příležitosti žen a mužů - stanovisko k genderovému rozpočtování 2003).

- Švédsko

Ve Švédsku má každé z ministerstev za povinnost do svých programů implementovat genderovou problematiku. K rozpočtu je přikládána genderová rozvaha a statistický úřad má za úkol shromažďovat potřebná segregovaná data (Gender Responsive Budget Initiatives Brochure, UNIFEM 2001).

2.3.9. Pozadí genderového rozpočtování v ČR

Z výzkumů veřejného mínění[16] vyplynulo, že ačkoliv má česká společnost pozitivní postoj k rovnosti mužů a žen v obecné rovině, v konkrétních situacích neprojevuje příliš ochoty ke změně ustálených stereotypů, a to zejména v zaměstnání a na trhu práce, potažmo v nakládání s veřejnými rozpočty. K důkladnějšímu postihnutí nerovností mezi muži a ženami je však nezbytné mít k dispozici objektivní údaje o situaci v rovnosti žen a mužů a nevycházet pouze z domněnek. K tomuto účelu slouží genderová statistika. Počátkem roku 2003 byla proto v České republice ustanovena pracovní skupina složená z odborníků jednotlivých ministerstev a z Českého statistického úřadu. Úkolem této skupiny je zkvalitňování genderových statistik a kromě jiného i zpracování kvalitních publikací genderové statistiky pro nejširší veřejnost (Práce a sociální politika 2/2004).

V České republice byl vybudován dle mého názoru poměrně dobrý institucionální systém pro prosazování politiky rovných příležitostí mužů a žen. Hlavním koordinačním subjektem je Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), kde od roku 1998 funguje oddělení pro rovnost mužů a žen. Ve stejném roce Vláda České republiky přijala národní akční plán „Priority a postupy vlády v prosazování rovnosti mužů a žen“.[17] Plnění konkrétních úkolů a opatření uložených jednotlivým ministrům je vládou vyhodnocováno a aktualizováno na roční bázi. Dalšími pilíři jsou Výbor pro odstranění všech forem diskriminace žen (zal. 1998) působící při Radě vlády pro lidská práva a od roku 2001 také Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů[18]. Členy této Rady jsou zástupci jednotlivých

---

16 Např. Výzkum veřejného mínění o rovnosti mužů a žen (duben 2002)

17 Národní akční plán při prosazování rovnosti žen a mužů v České republice se z dvanácti problémových oblastí Pekingské akční platformy zaměřuje na sedm aktuálních pro Českou republiku:
- prosazování principu rovnosti mužů a žen jako součást politiky vlády,
- právní zabezpečení předpokladů rovnosti mužů a žen a zvyšování úrovně právního povědomí,
- zajištění rovných příležitostí žen a mužů v přístupu k ekonomické aktivitě,
- vyrovnání sociálního postavení žen a mužů pečujících o děti a potřebné členy rodiny,
- zohledňování žen z hlediska jejich reprodukční funkce a fyziologických odlišností,
- potlačování násilí páchaného na ženách,
- sledování a vyhodnocování účinnosti uplatňování principu rovného postavení žen amužů.

*Název národního akčního plánu byl v červnu 2007 změněn na Priority a postupy vlády při prosazování rovných příležitostí pro ženy a muže.

18 Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů byla zřízena 10. října 2001 jako poradní orgán vlády pro tuto problematiku. Česká republika se tak přiřadila ke státům EU, kde pracují obdobné orgány a

ministerstev, dále zástupkyně ženských nestátních neziskových organizací, zástupci sociálních partnerů, místopředseda Českého statistického úřadu a zástupkyně odborné veřejnosti z Akademie věd České republiky. V rámci aplikace gender mainstreamingu pracuje od 1. ledna 2002 na každém ministerstvu minimálně jeden pracovník, do jehož pracovní náplně patří genderová problematika a od téhož roku sestavuje také každé ministerstvo tzv. resortní priority prosazování rovnosti žen a mužů. Za zmínku také stojí Stálá komise pro rodinu a rovné příležitosti Poslanecké sněmovny, působící od července 2002 (Práce a sociální politika 2/2004).

V tomto kontextu se dostáváme také k tématu gender budgetingu v České republice. Mezi aktivity české vlády v politice rovných příležitostí žen a mužů totiž patří také přijetí usnesení vlády ze dne 29. dubna 2003, které uložilo ministru financí zpracovat a zveřejnit do 30. června 2004 informativní metodiku rozpočtování veřejných prostředků z hlediska rovnosti mužů a žen - první oficiální dokument týkající se gender budgetingu. Vychází z potřeby systematického prosazování priorit a potřeb žen a mužů v souladu s prioritami EU ve všech druzích politik a opatření s cílem dosáhnout rovnosti žen a mužů, tedy i při nakládání s veřejnými rozpočty. Cílem této příručky má být poskytnutí návodu jak postupovat při zavádění genderového rozpočtování obcím, městům, krajům i státním institucím.

Na tomto místě bych chtěla uvést příklad uplatňování gender mainstreamingu v oblasti nakládání se státními prostředky. Ke zjištění, jak jsou rozdělovány veřejné finance v oblasti sociálních služeb Ministerstva práce a sociálních věcí, byl zadán výzkum Analýza vynaložených nákladů na dotace ve vybraných politikách MPSV z hlediska rovnosti žen a mužů (06/2005 - 12/2005). Autoři dospěli k závěru, že "v současné době není vhodné zavádět genderové kritérium do metodiky hodnocení návrhů projektů, protože dosavadní analýzy neposkytují informace v takové kvalitě, aby na jejich základě bylo možno provádět

deklarovala svůj zájem odpovědně a cílevědomě řešit oblast rovných příležitostí pro ženy a muže. Hlavním úkolem Rady je předkládat vládě doporučení a návrhy k účinnému vytváření rovných příležitostí pro ženy a muže, nemá však pravomoc prošetřovat stížnosti občanů na porušování principů rovnosti žen a mužů. Rada má 23 členek a členů, z toho 14 zastupuje státní správu, 5 nestátní neziskové organizace a další členky a členové zastupují sociální partnery a odbornou veřejnost. Postavení stálých hostů mají hejtmani, Svaz měst a obcí a další subjekty, které mohou svými zkušenostmi a postupy přispět k prosazování rovných příležitostí pro ženy a muže ve všech oblastech života společnosti.

přerozdělování prostředků z hlediska genderu.” Navrhli zavedení povinnosti pro žadatele uvádět složení klientů podle pohlaví a tím získat potřebná data pro další analýzu, nikoli však současně se zavedením genderového kritéria do metodiky hodnocení. I když tyto závěry nejsou příliš konsekventní, lze dle mého názoru i toto považovat za určitý pokrok na cestě k rovnému nakládání s veřejnými rozpočty. Z toho příkladu je však zřejmé, že stále chybí jasná koncepce a metodika genderového rozpočtování.

Dle Souhrnné zprávy o plnění „Priorit a postupů vlády při prosazování rovnosti žen a mužů“ za rok 2006 se však neustále pracuje na zlepšení a prohloubení informovanosti a vzdělávání státních úředníků, publikace k genderové problematice jsou distribuovány také sociálním partnerům, nestátním neziskovým organizacím a jiným zainteresovaným subjektům (např. školám), pokračuje veřejná diskusi k rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů. V Souhrnné zprávě se dále uvádí, že při sestavení návrhu rozpočtu kapitoly 338 – Ministerstvo informatiky na rok 2006 i při přípravě rozpočtu na rok 2007 byly aplikovány principy genderového rozpočtování.

V září 2006 Ministerstvo práce a sociálních věcí zahájilo projekt z komunitárního programu Evropské unie pro rovnost žen a mužů „Rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů v praxi.“ Projekt byl schválen Evropskou komisí v červenci 2006, v září 2006 byla uzavřena grantová smlouva mezi MPSV a Evropskou komisí. Doba trvání projektu je 15 měsíců. Projekt je mezinárodní a je realizován Českou republikou, Itálií, Bulharskem, Maďarskem a Rakouskem. Je zaměřen na osvětovou a vzdělávací činnost (semináře, manuály, informační kampaň). Cílovou skupinou jsou úředníci samosprávných celků, zastupitelstva samosprávných celků a široká veřejnost na místní úrovni. Domnívám se, že právě projekty, jejichž koncepce je zaměřena na využití gender budgetingu v praxi, jsou v současné době těmi nejvhodnějšími.

V této části jsem se snažila uvést čtenáře do problematiky rovných příležitostí, konkrétně představit koncept rozpočtování na základě rovnosti mužů a žen. Je patrné, že historie gender budgetingu je ve světě mnohem bohatší, nástroje a metodiky propracovanější a využití v praxi je součástí rozpočtovacího procesu na všech možných

úrovních. V další části své práce se pokusím alespoň částečně ukázat, jaký je stav na tomto poli, dle mého osobního zjištění, v České republice.

3. Analytická část

Jak již bylo zmíněno výše, Informativní metodika Rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů Ministerstva financí a Ministerstva práce a sociálních věcí je jediným dokumentem, týkajícím se genderového rozpočtování v České republice, který vznikl na popud vlády (neexistuje žádné vládní nařízení ani jiné legislativní opatření). Proto považuji za nezbytné, zabývat se tímto dokumentem blíže. Rozhodla jsem se podrobit jej stručné obsahové a dokumentové analýze a následně podle této příručky provést genderový audit rozpočtu Zlínského kraje. Pokusím se tak zhodnotit její použitelnost v praxi, neboť toto kritérium považuji za velmi důležité.

3.1. Informativní metodika Rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů pod drobnohledem

V této části se budu podrobněji věnovat samotnému dokumentu Informativní metodika Rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů – nejen jeho obsahu, ale také jeho struktuře, autorkám a autorům, kteří se podíleli na jeho tvorbě, okolnostem jeho vzniku, proklamovaným cílům, způsobu prezentace a distribuce.

3.1.1. Metoda

Kromě formální dokumentové analýzy jsem se rozhodla použít i analýzu obsahovou. Dokument tak zhodnotím jak z perspektivy kvalitativní, tak kvantitativní.

Základem dokumentové analýzy je definování – vymezujeme kontext dokumentu, charakterizujeme typ dokumentu, definujeme použité nástroje a vztahy. Úzce se tak obeznamujeme s formátem, strukturou a obsahem textu (Pershing 2002). Podle této definice můžeme dokumentovou analýzu rozdělit do tří kroků:

- zjistit cíle (jedním z prvních kroků je formulace cílů a kontext, ve kterém byl dokument vytvořen, více než na fyzickou stavbu dokumentu se v tomto stádiu musíme zaměřit na teoretická stanoviska);
- zjistit kontext (získat co nejvíce informací o tom, jak dokument vznikl, může nám pomoci pochopit anomálie textu, stylistiku apod.);
- analyzovat vzhled a strukturu (zvláštní znaky, jednotky apod.) (Pershing 2002).

V našem případě můžeme použít např. tento klasifikační rámec:

- struktura dokumentu
- okolnosti vzniku
- cíle
- autor/ky
- způsob prezentace
- informace z dokumentu

Obsahová analýza je kvantitativní, objektivní analýza sdělení jakéhokoliv druhu. Obsahová analýza se může zabývat právě tak obsahem sdělení, jako formou, autorem i adresátem takového sdělení (Disman 2007). Obsahovou analýzou je tedy míněna „analýza obsahu dokumentu zahrnující metody a pravidla pro stanovení tématiky dokumentu, příp. Časového a prostorového hlediska, čtenářského určení a formy dokumentu“ (TDKIV[19]). Karel Pech (2005) z Českého normalizačního institutu uvádí, že při obsahové analýze je doporučeno vycházet z následujících částí dokumentů:

- název;
- obsah[20];
- referát (abstrakt), byl-li zpracován;
- úvod, úvodní věty kapitol nebo odstavců a závěr;

[19] TDKIV: Česká terminologická databáze z oblasti knihovnictví a informační vědy, dostupné online na http://sigma.nkp.cz/cze/ktd

[20] Ve smyslu anglického výrazu *table of content*

- slova nebo skupiny slov, které jsou podtrženy nebo zvýrazněny např. neobvyklým typem písma.

Součástí musí být definice kvantitativních jednotek, ve kterých bude měřen rozsah sdělení, který patří do určité kategorie. Tyto kvantitativní jednotky bývají definovány na dvou úrovních (Disman 2007, str 169-170):

- záznamové jednotky, ve kterých opravdu měříme rozsah;
- kontextuální jednotky, které potřebujeme tehdy, kdy záznamové jednotky jsou poměrně malé a izolovaný obsah záznamové jednotky by mohl být zařazen do nesprávné kategorie.

Jednotky měření existují v celé řadě forem:

- jednotky definované rozsahem (slovo, tvrzení, věta, řádek, odstavec, délka sloupce v centimetrech);
- zdroje, autority (citované zdroje informací, autority, na než se sdělení odvolává);
- námět, téma (zdůrazňované problémy, lokalizace);
- hrdina (osoby objevující se ve sdělení).

Srovnáváme-li kvantitu mezi dvěma sděleními, měli bychom vždy také doplnit informaci, jakou proporci z celého zdroje daná kvantita představuje. Závažnost sdělení může být indikována typografickou úpravou, přítomností fotografií, grafů apod.

3.1.2. Analýza dokumentu

V této části se seznámíme se strukturou dokumentu a dále se pokusím shrnout vše, co se mi podařilo zjistit o vzniku dokumentu, o autorech, o cílech s jakými byla metodika tvořena a jak je prezentována. Rozhodla jsem se kombinovat obě výše uvedené metody.

- **Struktura dokumentu**

Metodika má v brožovaném vydání Ministerstva financí z roku 2004 78 stran. Má zvláštní čtvercový formát a je vytištěna na křídovém papíře. Začíná velmi stručným „Úvodem“, dále je dokument členěn na 5 částí. První z nich je „Seznámení s genderovým rozpočtováním“, následuje „Oddíl 1 – úroveň státní správy“, „Oddíl 2 – úroveň samosprávy“, členěn na Obce a města a Kraje, následuje „Závěr“ a „Přílohy“. Brožurka je doplněna o slovníček základních pojmů genderové terminologie, institucionální a právní rámec rovných příležitostí žen a mužů v ČR, souhrnem aktivit v zahraničí a přehledem zdrojů dalších informací.

Nejkratší částí je závěr, kde si autoři vystačili s pouhou třetinou stránky, naopak nejdelším oddílem je kapitola o státní správě, která má 21 stran (obsahuje však 8 tabulek a 7 grafů). Úvod zaujímá necelou jednu stranu, do problematiky genderového rozpočtování nás autor/ky uvedou na 12 stranách (míru genderového rozvoje a zastoupení dokládají 2 tabulkami). Obcím a městům je věnováno 11 stran textu a 2 strany s grafy., krajům 7 stran s jednou velkou tabulkou. Přílohy tvoří poměrně rozsáhlou část dokumentu - 16 stran, což je 20 %.

Jednotlivé části nemají jednotný formát - myšleno velikost a styl písma, je využíváno několika druhů nadpisů a podnadpisů, odrážek a číslování. Členění kapitol je také různé. Jednotícím prvkem je zvýraznění textu k zapamatování žlutou barvou. Psaný text je doplněn barevnými sloupcovými a koláčovými grafy a tabulkami. Celkem 18 poznámek pod čarou vysvětluje některý z užitých pojmů nebo obsahuje odkaz na zdroj informací. I když v Příloze je uvedeno poměrně hodně zdrojů, jedná se pouze o 4 knižní publikace a ve 41 případech jsou to dokumenty dostupné na internetu. Podle mého názoru jsou grafické zpracování i kvalita papíru na velmi dobré úrovni, avšak z formálního hlediska působí dokument poměrně nekoncepčně.

- **Okolnosti vzniku**

Den 10. září 2003 zadala Vláda ČR na podnět Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů (z 29. dubna 2003),[21] kterou tehdy vedla poslankyně Anna Čurdová (ČSSD), ministerstvu financí úkol zpracovat metodiku, která by zavedla genderové rozpočtování do budoucích rozhodovacích a hodnotících procesů plánování financí na všech státních úrovních. Tenkrát prý, podle poslankyně Anny Čurdové,[22] to bylo především ministerstvo financí, které mělo proti tomuto úkolu z vlády největší výhrady a považovalo ho za vedlejší problém. V rozhodujícím zasedání Vlády ČR však tehdejší ministr financí Bohuslav Sobotka tento projekt podpořil.

- **Cíle**

"Metodika bude pouze informativní a nezávazná, protože v současné etapě vývoje České republiky je třeba jako první krok zajistit především informovanost veřejnosti a těch, kteří rozhodují o využití veřejných financí." Doslovná citace z Doporučení Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů k metodice genderového rozpočtování, přijatého na zasedání Rady dne 29. dubna 2003. Už z tohoto výroku je vidět, jaký přístup k problematice měli její zadavatelé, potažmo zpracovatelé – od samého počátku zdůrazňují její nezávazný a informativní charakter.

„Cílem této příručky není předložit vyčerpávající a univerzálně aplikovatelnou metodu (metodiku), která pokryje všechny možné varianty rozpočtů a bude použitelná ve všech situacích. Takováto dokonalá metoda (metodika) dosud neexistuje u nás a ani ve světě. Rozsah této publikace by měl poskytnout dostatek informací pro to, aby všechny subjekty mohly genderové rozpočtování postupně zavádět do procesů tvorby a naplňování svého rozpočtu. Je samozřejmé, že promítnutím vlastních zkušeností a aplikací na konkrétní podmínky územního celku budou metody upřesňovány a současně dojde k odlišení od metod ostatních obcí (krajů). Takový proces je nevyhnutelný a nezbytný pro tvorbu

[21] Doslovné znění viz. Příloha 3 a 4.

[22] Zápis z konference s názvem „Rozpočtování veřejných prostředků z hlediska rovnosti žen a mužů" na Ministerstvu financí ČR, která se konala dne 21.června 2004. Zapsala Saša Lienau, dostupné na www.hlidacifena.cz.

novějších a přesnějších způsobů jak vytvářet genderově vyvážené rozpočty.“ Takto shrnují autor/ky cíle a rozsah příručky. V podstatě přiznávají její nekonkrétnost a paradoxně i to, že dokument nenabízí použitelnou metodiku pro provádění genderového rozpočtování. V „Závěru“ zdůrazňují nesnadnost zavedení gender budgetingu do praxe a osobní zodpovědnost každého z nás.

- **Autorky a autoři**

Kromě členů pracovní skupiny, která spolupracovala na Informativní metodice, stojí za jejím vznikem:

- Ing. Michaela Foltysová z Vysoké školy ekonomické v Praze – Fakulty financí a účetnictví;
- Ing. Marek Pavlík z Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity;
- PhDr. Lenka Simerská z Gender studies, o.p.s.

„Seznámení s genderovým rozpočtováním“ sepsali dle obsahu všichni tři výše jmenovaní společně, autorkou oddílu o státní správě je Ing. Michaela Foltysová, gender budgetingu na úrovní obce a města a také závěr zpracoval Ing. Marek Pavlík, krajům se věnovali oba posledně jmenovaní a Přílohy zkompletovala PhDr. Lenka Simerská. Je na místě zmínit také „Úvodní slovo“, které napsal tehdejší místopředseda vlády a ministr financí Bohuslav Sobotka.

Podle působiště autorů můžeme usuzovat o jejich specializaci. Marek Pavlík v přehledu své publikační činnosti na stránkách Masarykovy univerzity (Příloha 5) uvádí převážnou většinu dokumentů z oblasti ekonomiky, reformy zdravotnictví nebo třeba politických stran. Michaela Foltysová také primárně nepůsobí v oboru gender studies. Jedinou zástupkyní, jež se profesně věnuje rovným příležitostem, je Lenka Simerská. Tato zástupkyně neziskové organizace, však spolupracovala ve skupině „dobrovolně a se zájmem o problematiku“, což znamená bez jakékoliv finanční odměny. Je otázkou, zda by projekty jako je tento, neměly být zadávány odborníkům, kteří mají na poli gender studies

větši zkušenosti. Je však nutné vzít v potaz i finanční prostředky, které byly na zpracování příručky k dispozici, čas na její zpracování a ostatní faktory, které mohly ovlivnit její vznik.

- **Způsob prezentace**

Dne 21.června 2004 byl na konferenci s názvem „Rozpočtování veřejných prostředků z hlediska rovnosti žen a mužů“ na Ministerstvu financí ČR představen první výstup z pracovní skupiny zřízené z výše uvedeného úkolu vlády. Od července 2004 je příručka umístěna na webových stránkách MF a MPSV, v prázdninovém období téhož roku vyšla rovněž jako mimořádná příloha v časopise Veřejná správa (číslo 32-33, vydává Ministerstvo vnitra). Jako samostatné publikace vyšla poprvé v roce 2004 v nákladu 15000 výtisků. V roce 2005 byla příručka vydána také v anglické překladu.

- **Informace z dokumentu**

Autor/ky srovnávají situaci na poli genderového rozpočtování v ČR s obdobnými aktivitami ve světě, poskytují výčet metod, přístupů a odpovídajících ukazatelů nerovností, jakými jsou např. genderové statistiky,[23] jejích příčin a důsledků (rozdílné platy, průběh kariérního života, role v rozhodovacích procesech aj.). Snaží se také genderovým pohledem nazírat na běžnější statistiky z oblastí jakými jsou obyvatelstvo, zdraví, vzdělávání, práce a mzdy, sociální zabezpečení či soudnictví a kriminalita. Metodické kroky a výčet oblastí, kterých se genderové rozpočtování může dotýkat, pak analyzují na úrovni státní správy, zde především státního rozpočtu, a na úrovni samosprávy – obcí, měst a krajů. Chybí však dostatečně konkrétní příklady analýz, kterými by mohly být např. dotace aktivit ve volném čase (převažující podpora mužských sportů) nebo v oblasti dopravy (ženy využívají levnější formy veřejné dopravy, která je dosud poddimenzovaná), a nebo zaměstnanosti (podhodnocená typicky „ženská“ povolání).

[23] Jsou vyžívána data z Českého statistického úřadu

3.2. Praktické využití příručky - analýza rozpočtu Zlínského kraje

Abych si ověřila praktické využití Informativní metodiky v praxi, rozhodla jsem se podle ní provést analýzu rozpočtu Zlínského kraje. Zlínský kraj jsem si vybrala proto, že z tohoto kraje pocházím a mám tedy blízko jak k pochopení fungování struktur, tak i k lepší představě o tom, kam jsou vynakládány zdroje z krajského rozpočtu. V následující části vždy popíši navrhované kroky a pokusím se podle nich postupovat.

3.2.1. Postup dle příručky

V úvodu oddílu 2. Kraje se říká, že „genderové rozpočtování na úrovni kraje je kombinací přístupů uplatňovaných na úrovni státu a přístupů uplatňovaných na úrovni obce. Zvolení metody a postupu záleží na konkrétních podmínkách, dostupných údajích a možnostech jejich vyhodnocení.“ Jelikož se však na úrovni státního rozpočtu, z něhož pochází většina celkových příjmů krajů, zatím principy genderového rozpočtování neuplatňují, je i při hodnocení krajského rozpočtu použití genderové analýzy poměrně obtížné. Lépe než oblast účelových dotací neinvestičního charakteru se dá hodnotit využití kapitálových příjmů získaných formou dotací ze státního rozpočtu nebo ze státních fondů (např. školství) (Informativní metodika).

Na tomto místě je třeba zdůraznit, že rozklíčování rozpočtu ve formě, ve které je prezentován, je poměrně složité. Právě ty výdaje, které má kraj pod kontrolou v podstatě nelze detailněji hodnotit a pracovat s nimi, protože jsou zahrnuty pod všeobecnými kategoriemi výdajů. Uvědomuji si, že by bylo vhodné, kontaktovat zástupce kraje a požádat je v tomto kontextu o konzultaci. Toto jsem neprovedla, protože již dříve jsem se v souvislosti s mou bakalářskou prací prostřednictvím elektronické pošty obrátila na jednotlivé zastupitele, ale odezva byla velmi zanedbatelná (návratnost cca 3%). Proto jsem se rozhodla pracovat pouze s veřejně dostupnými statistikami, případně si je upravit do podoby, která je vhodná pro genderovou analýzu.

- **1. fáze – shromáždění základních podkladů**

V této části nám příručka nabízí možný přístup k analýze rozpočtu. Jako první krok uvádí shromáždění základních podkladů:

- *Statistiky (struktura obyvatelstva podle pohlaví a věku, plodnost, složení domácností, využití volného času, míra ekonomické aktivity podle věku, struktura nezaměstnaných, úroveň vzdělání podle věkových skupin, statistika týkající se podílu žen na rozhodovacích procesech a žen v řídících funkcích - zastupitelstvo, místní správa, školství apod.)*
- *Stejné statistiky na úrovni státu (pro srovnání)*
- *Rozpočty kraje za několik období*
- *Rozpočtový výhled*
- *Strategický a střednědobý plán rozvoje*
- *Přehled realizovaných i plánovaných programů rozvoje*
- *Dostupné statistiky členěné podle pohlaví týkající se využívání sportovišť a kulturních zařízení obcí*
- *Další relevantní materiály (např. podklady k plánovaným projektům)*

Jako relevantní podklady jsem proto v první fázi hodnocení vybrala následující statistiky a dokumenty:

- Složení obyvatelstva podle pohlaví a věku ve Zlínském kraji (Příloha 6 - Tabulka 1)
- Zaměstnanost dle oborů ve Zlínském kraji (Příloha 6 - Tabulka 2)
- Složení zastupitelstev krajů po volbách 2004 (Příloha 6 - Tabulka 3)
- Složení volených orgánů krajů po volbách 2004 (Příloha 6 - Tabulka 4)
- Složení výborů jednotlivých krajů (Příloha 6 - Tabulka 5)
- Rozpočet Zlínského kraje na rok 2006
- Programové prohlášení Zlínského kraje ze dne 2. května 2005
- Výroční zpráva Zlínského kraje za rok 2006
- Výdaje jednotlivých odborů Zlínského kraje 2006 (Graf 1)

- **2. fáze – analýza genderového myšlení, situace v kraji pohledem genderovým**

V metodice se jako druhý krok popisuje prozkoumání existujícího stavu a zapracování genderové pohledu. Příručka uvádí, že na základě zodpovězení otázek následujícího typu si lze stanovit cíle a priority v konkrétních oblastech podle potřeby příslušného kraje. Je potřeba také zabezpečit zpětnou vazbu dosažených cílů a stanovených priorit.

- *Existují programy se zaměřením na rovnost mužů a žen?*
- *Existují podněty, snahy např. ze strany neziskových organizací v kraji na zabudování genderového pohledu při tvorbě politických priorit? Na zviditelnění a zveřejnění existující, případně potenciální nerovnosti mužů a žen?*
- *Existují sociologické výzkumy zaobírající se postavením mužů a žen v různých oblastech v kraji?*
- *Jaké je zastoupení pohlaví při přijímání rozhodnutí o rozdělování veřejných prostředků?*
- *Jsou možnosti uspokojování potřeb sledovány zvlášť pro muže a pro ženy?*
- *Jsou uživatelé veřejných služeb sledováni podle pohlaví?*
- *Jaké jsou příčiny nižší účasti žen na kandidátských listinách, na rozhodovacích postech v zastupitelstvu, v jednotlivých výborech?*
- *Je možné, aby ženy v menšinovém zastoupení prosadily zájmy a potřeby žen v regionu?*
- *Opravdu se realizací opatření podařilo odstranit nerovnost pohlaví?*
- *Kdo realizací konkrétního opatření, například z poskytnutých dotací, získal prospěch?*

I když na některé otázky se mi nepodařilo nalézt relevantní odpověď a domnívám se, že je ani jednoznačně zodpovědět nelze, pokusila jsem se podívat na dění ve Zlínském kraji pohledem genderovým alespoň v rámci shromážděných dokumentů.

- Neexistuje žádný speciální program se zaměřením na rovnost žen a mužů
- V kraji nepůsobí žádná nezisková organizace, která by podporovala snahy o zabudování genderového pohledu do rozpočtovacího procesu

- V kraji žilo ke konci roku 2005 209353 mužů a 207522 žen ve věku 15-64. Rozdíl v rozložení obyvatelstva v produktivním věku tedy není nijak markantní (Srov. Příloha 6 – Tabulka 1).
- Z Tabulky 2 (viz. Příloha 6) vyplývá, že ekonomicky aktivních žen je 133719 a ekonomicky aktivních mužů je ve Zlínském kraji 164897. Nejvíce žen (33 % z celkového počtu ekonomicky aktivních žen) pracuje ve zpracovatelském průmyslu, kde ale také pracuje nejvíce mužů (39 %). Druhým oborem, kde najde uplatnění nejvíce mužů, je stavebnictví (15 %), pro ženy je takovým oborem obchod (12 %). Ve stavebnictví pracuje ale jen necelé jedno procento žen. Z tabulky také vyplývá, že doménou žen je školství a zdravotnictví, veterinární a sociální služby, kde zastoupením převažují nad muži více než dvěma třetinami.
- Složení volených orgánů krajského úřadu je následující: hejtmanem je muž, v radě nesedí žádná žena, pouze 9 mužů.[24] Rozložení moci na této úrovni hovoří tedy stoprocentně v neprospěch žen.[25] V Zastupitelstvu Zlínského kraje jsou z celkového počtu 44 zvolených členů zastoupeny ženy pouhými 8,89 %, což jsou, absolutním číslem vyjádřeno, pouhé 4 ženy. V průměru jsou ženy v zastupitelstvech zastoupeny v 15,11 %, takže situace ve Zlínském kraji je v tomto ohledu začne podprůměrná (Srov. Příloha 6 – Tabulka 3).
- Ze složení výborů Zastupitelstva[26] vyplývá, že ve Zlínské kraji je nejvíce žen (5 z 11) ve výboru pro kulturu a památky, který takému jako jedinému z výborů předsedá žena. V žádném z výborů nemají ženy nadpoloviční většinu. 36 % zastoupení dosahují ženy ve výboru finančním, sociálním a výboru pro nevládní organizace a neziskový sektor. Z Tabulky 5 jednoznačně vyplývá, že pokud srovnáme výbory finanční, kontrolní a

[24] Mezi krajskými hejtmany není jediná žena; pouze mezi jejich zástupci jsou ženy dvě. V radách jsou zastoupeny nejvýše tři ženy, a to v Praze. (Srov. Příloha 6 – Tabulka 4)

[25] Pro ilustraci uvádím přehled rozložení moci dle legislativy: Rada je výkonným orgánem kraje v oblasti samostatné působnosti a za svůj výkon je odpovědna zastupitelstvu kraje, které ji volí. V oblasti přenesené působnosti přísluší radě rozhodovat, jen stanoví-li tak zákon. Radu tvoří hejtman, náměstci hejtmana a další členové rady, počet členů rady stanovuje zákon o krajích a je odvozen od počtu obyvatel Ředitel krajského úřadu se účastní jednání rady s hlasem poradním. Rada rozhoduje nadpoloviční většinou všech členů a schází se dle potřeby na základě svolání hejtmana. Rada přijímá na svých jednáních usnesení. Schůze rady jsou neveřejné, pořizuje se z nich zápis, který podepisuje hejtman nebo zástupce hejtmana a zvolení ověřovatelé. Rada je orgán zabezpečující kontinuitu správy kraje. Jako své iniciativní a poradní orgány zřizuje rada komise

[26] Srov. Příloha 6 – Tabulka 6. Pro srovnání jednotlivých krajů jsem vybrala jsem výbory kontrolní, finanční a výbor pro výchovu, vzdělávání a zaměstnanost, neboť tyto výbory mají téměř všchny kraje a lze u nich tedy porovnat poměr zastoupení žen a mužů (Příloha 6 – Tabulka 5).

výbor pro výchovu, vzdělávání a zaměstnanost, tak právě v posledně jmenovaném mají ženy v jednotlivých krajích nejpočetnější zastoupení.

- V Programovém prohlášení z května 2005 Rada Zlínského kraje zdůrazňuje všestranný rozvoj s cílem zlepšování kvality života jeho občanů. „Zlínský kraj chceme rozvíjet jako moderní samosprávný celek, vyznačující se rovností v příležitostech, konkurence schopnou a prosperující ekonomikou i dynamickým tempem rozvoje.“ Není však explicitně řečeno, zda se jedná o rovné příležitosti mužů a žen.
- Z hlediska gender budgetingu a jeho dopadu na muže a ženy můžeme také zdůraznit, že se v tomto Prohlášení zmiňuje co nejrychlejší dobudování dálnice D1, na což budou muset být vynaloženy nemalé finanční prostředky. Zde narážíme na již zmiňovaný problém dopravy – ženy využívají spíše jiný druh dopravy než je automobilová. Nutno podotknout, že se v tomto dokumentu také hovoří o zřízení koordinátora veřejné dopravy, s cílem zlepšení a podpory využití hromadných způsobů dopravy a také rozvoj cyklostezek. Zde se však hovoří v kontextu ochrany životního prostředí a rozvoji cestovního ruchu, nikoli spravedlivého rozdělení prostředků.
- Dále je v Programovém prohlášení zmínka o vytváření pracovních míst a stimulace rozvoje podnikání, ale taktéž není explicitně vyjádřena genderová perspektiva
- V závěru se však hovoří o Zlínském kraji jako o „místě pro spokojený a hodnotný život všech občanů” – generově korektně by mělo být uvedeno občanů a občanek

➢ 3. fáze – použití metod k analýze rozpočtu

K analýze rozpočtu autoři příručky navrhují dva způsoby – použití statistik a hodnocení primárního příjemce a subjektivní hodnocení výdajů a hodnocení všech příjemců. U prvního způsobu je nutné získat statistická data rozdělená podle pohlaví ve vztahu k samotnému výdaji. Tyto údaje je však v současné době poměrně pracné a nákladné získat, což jen dokazuje to, že rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů má před sebou ještě trnitou cestu. Druhou možností je posuzování výdajů subjektivním způsobem - výdaj jako celek je přiřazen k jednotlivé kategorii (muži, ženy, neutrální, neurčité) podle převažujícího podílu těch, kteří z něho mají prospěch. Výsledkem rozdělení výdajů je zjištění podílu zavedených kategorií na celkových výdajích z rozpočtu.

V této fázi jsem na základě nabízených způsobů analýzy dospěla k následujícím závěrům. Nutno dodat, že jsem se nepouštěla do odhadování podílu dotací pro jednotlivé kategorie, jelikož se mi to zdálo jako řešení zkreslující a málo objektivní. Soustředila jsem se zejména na významné položky rozpočtu, ke kterým jsou dostupné statistiky.

- Z rozpočtovaných částek krajského rozpočtů v podstatě nejde přesně prokázat, jakým podílem byly příslušné výdaje vynaloženy ve prospěch potřeb žen a jakým podílem ve prospěch mužů.
- Můžeme pouze zjistit, jaký podíl finančních prostředků byl věnován té které oblasti (Graf 1). Z grafu vyplývá, že téměř 65 % prostředků bylo vydáno na odbor školství, mládeže a sportu. Druhým největším příjemcem finančních prostředků byl odbor dopravy (14 %), následován odborem sociálních věcí (6,48 %).

Graf 1 Výdaje jednotlivých odborů Zlínského kraje (2006)

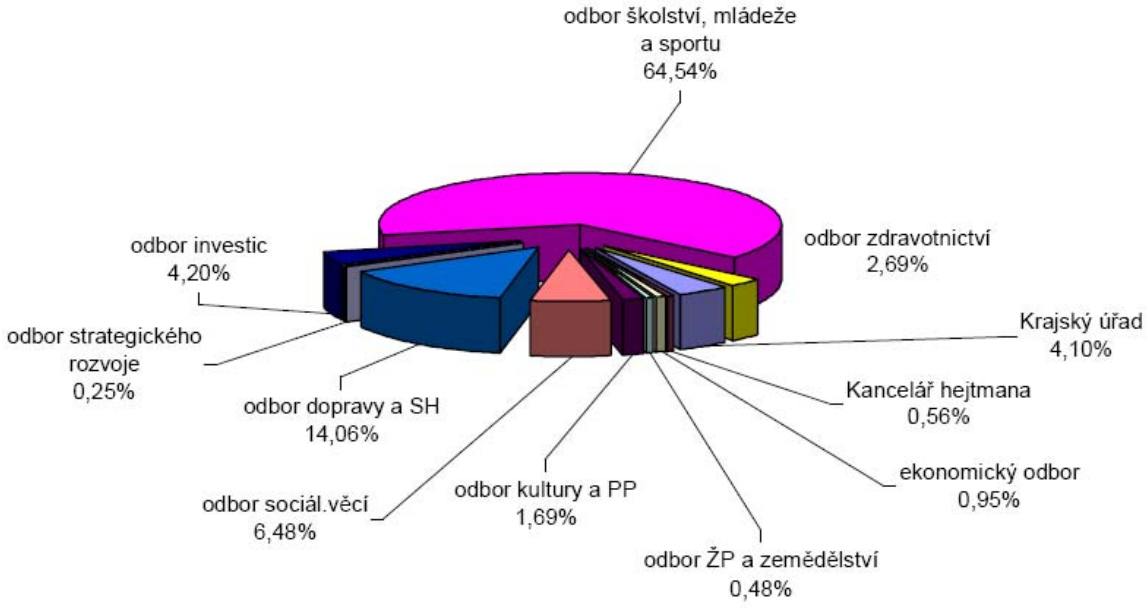

Zdroj:Rozpočet Zlínského kraje na rok 2006
(např. http://www.kr-zlinsky.cz/vismo/450019/rozpocet_zk_2006.pdf

To by však znamenalo, že nejvíce prostředků směřuje do oblasti, ve které jsou zaměstnány ženy více než muži. Vzhledem k tomu, že v rozpočtu sice vidíme přesné

částky, jež byly alokovány na jednotlivé výdaje odboru, ale nemáme potřebné údaje o tom, zda tyto výdaje ovlivňují více ženy či muže (dívky nebo chlapce), nemůžeme k prvnímu závěru přistupovat příliš optimisticky.

Zde nastává kámen úrazu, jelikož metodika je poměrně nekonkrétní. Nejenže nelze exaktně zjistit, jaký dopad na rovnost mužů a žen mají jednotlivé výdaje, ale je nutné brát v potaz například to, že vydávané finanční prostředky zahrnují celkové výdaje na odvětví včetně mezd zaměstnanců. Proto tedy nemůžeme hovořit o jednoznačně výhodnějším dopadu na „ koncové spotřebitele“ odvětví, které disponuje největším rozpočtem. Přístup k finančním prostředkům z genderového pohledu je mimo jiné velmi závislý na objektivních podmínkách přístupu k vedoucím funkcím v daném oboru, odvětví, zařízení.

- **4. fáze – Oblasti, kterým je nutno věnovat pozornost**

V této části jsou jmenovány 4 oblasti, které jsou z pohledu gender budgetingu významné, není však zmiňována metoda. Jsou to:

- Dotace a vztahy k neziskovým organizacím
- Programy rozvoje krajů
- Oblast vzdělávání
- Oblast zdravotnictví

Ačkoli nezpochybňuji důležitost těchto oblastí, v tuto chvíli si netroufám dle metodiky činit žádné další závěry, týkající se spravedlivého rozdělování finančních prostředků z rozpočtu Zlínského kraje. Příručka na str. 57 říká: „Nejobtížnější je právě *první analýza*, při jejímž provedení jsou získány první výsledky a zjištěny největší nedostatky ve statistice a metodice. Pokud jsou tyto poznatky zpracovány do budoucích postupů, jsou další výsledky přesnější a objektivnější.“ Jestliže čtenáři metodiky mají při jejím použití dojít k tomuto závěru, pak se záměr iniciátorů vydání tohoto dokumentu zdařil. Mně osobně dle popsaného postupu je víc než jasné, nakolik je metodika nedostačující. I když důležitou součástí rozpočtování na základě rovnosti žen a mužů je

dostupnost relevantních dat, myslím si, že již před jejich získáním musí být jasně stanoven koncept toho, jak se budou hodnotit.

Příručka je, dle mého názoru, spíše než kvalitní metodikou, dobrým úvodem k problematice genderového rozpočtování a nabízí velké množství odkazů na zdroje dalších informací k této problematice. Snaží se sice nabídnout možný postup analýzy stávajícího rozpočtu, ale již tento postup samotný je zpochybňován. Kromě zpětné vazby zjištěné na základě analýzy rozpočtu nejsou v metodice uvedeny žádné jiné postupy, jak lze provádět rovné rozpočtování. Nenarazíme na informaci, jaký poměr výdajů z rozpočtu je pro danou skupinu (ne)akceptovatelný, podle jakých kritérií a za jakých podmínek by měl být rozpočet sestavován. V podstatě pouze nabízí genderový pohled na rozpočet, což se mi v tuto chvíli zdá poměrně málo. Od metodiky bych čekala nejen zhodnocení rozpočtu, ale také konkrétní postupy, jak spravedlivý rozpočet sestavit. Je nutné, aby následovala aktivní diskuse, stejně nutný bude další zájmový nátlak na realizaci tzv. druhé etapy, tedy skutečného promítnutí principů rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů do práce těch, kteří jsou zodpovědní za veřejné finance. Otázkou zůstává, kdy a jakým způsobem k její realizaci vůbec může dojít. Jaká „pozitivní opatření“ v tomto smyslu budou nutná, o tom se zatím nemluvilo, realistický by mohl být například zákon, který genderovou dimenzi do rozpočtování prostě zavede. V tuto chvíli zbývá jen doufat, že zásady genderového rozpočtování jsou prováděny alespoň nevědomě, a/nebo že dostatečná osvěta v tomto směru pozitivně ovlivní chování těch, kdo mají moc o veřejných prostředcích rozhodovat.

4. Závěr

V tuto chvíli se dostávám na závěr své práce, ale jistě nemám pocit, že bylo o genderovém rozpočtování řečeno vše. I když jsme se s tímto konceptem blíže seznámili, ukázali jsme si, že jeho historie je ve srovnání s českým prostředím ve světě poměrně bohatá a že má smysl snažit se prosazovat jeho principy, jelikož vedou k spravedlivému nakládání s prostředky nás všech – žen i mužů, v České republice jsme stále na začátku dlouhé cesty. Nelze detailně vyčíslit, do jaké míry probíhá v ČR skryté, podvědomé genderové rozpočtování anebo naopak zvýhodňování či znevýhodňování jednoho pohlaví. Analýza rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů pomáhá zviditelňovat, zda se k potřebám žen a mužů přihlíží ve stejné míře, zda jsou tyto potřeby ve stejné míře uspokojovány a zda tím nejsou porušována lidská práva žen a mužů. Zhodnocení dopadů v navrhovaném rozpočtu odděleně na muže a na ženy umožňuje zjistit a vyhodnotit jeho rozdílný vliv, účinky a dopady na ženy a na muže tak, aby nerovnováha mohla být odstraněna dříve, než bude daný rozpočet schválen. Někdy i zdánlivě neutrální opatření mají ve skutečnosti rozdílné dopady na ženy a na muže a mohou ještě navíc existující nerovnosti prohlubovat.

Praktické uplatnění ať už na celostátní, regionální či místní úrovni však naráží na nedostatek informací potřebných pro zavedení této metody do praxe. Problém by velice významně ovlivnila informovanost veřejnosti, jak odborných pracovníků podílejících se na přípravě rozpočtů, tak těch, kteří o schvalování rozpočtů rozhodují. Prosazování politiky rovných příležitostí žen a mužů je proces velmi složitý a nelze jej omezit pouze na legislativní opatření. Nejdůležitějším úkolem této politiky je totiž změna hluboce zakořeněných stereotypů v myšlení nejširší veřejnosti a té není možné dosáhnout jen změnou zákonů, spíše výchovou k vzájemné úctě, respektu a toleranci mezi muži a ženami. Ilustrativním vyjádřením potřebných kroků je Graf 2, který naznačuje, že by všechny strategie měly být úzce propojeny se třemi základními záměry rozpočtování na základě rovnosti mužů a žen a že i tyto úkoly se vzájemně prolínají a doplňují. V tomto ohledu vyšla dle mého názoru snaha české vlády při vydání Informativní metodiky naprázdno, protože její strategie byla velmi jednostranná a nekonsekventní.

Graf 2 Strategie genderového rozpočtování

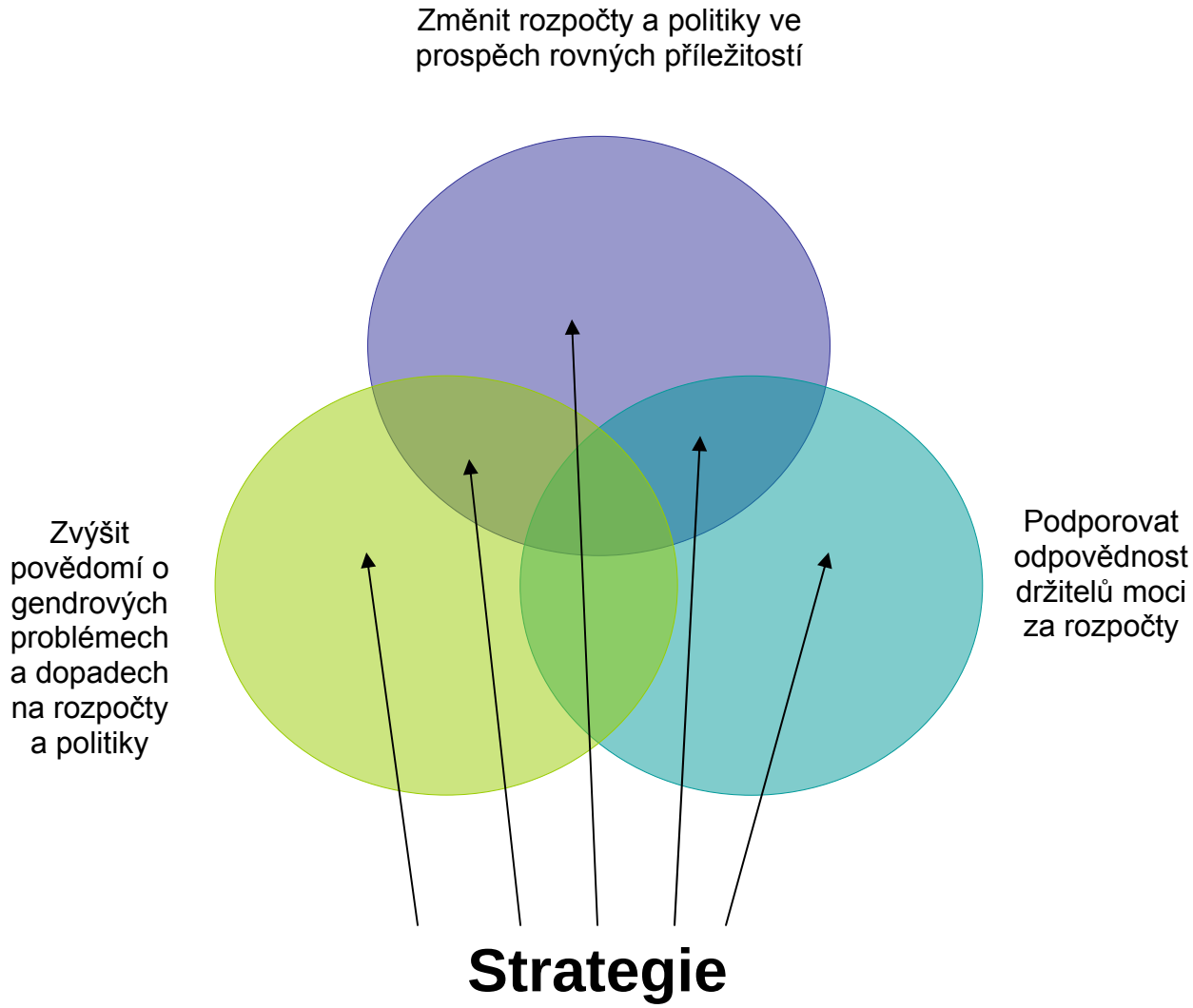

Zdroj: Sharp, R.: Moving forward: Multiple Strategies and Guiding Golas in Geder Budget Initatives

Jak jsme se dozvěděli v teoretické části, významnou roli při prosazování a aplikaci principů genderového rozpočtování hraje spolupráce státu a občanské společnosti. Institucionální rámec pro prosazování rovnosti mužů a žen je podle mého názoru nastaven v poměrně dobrém rozsahu, ale povědomí konkrétně o genderovém rozpočtování (jak u držitelů moci, tak u občanů) a jeho vlivech a dopadech na každodenní život žen a mužů stále ještě není na evropské úrovni. Všechna opatření jsou nezávazná a politika rovných příležitostí se v oblasti rozpočtování provádí jakoby „nanečisto“ (sama Metodika je

„Informativní“), bez konsekventních závěrů či dokonce sankcí. I v Programovém prohlášení Zlínského kraje vidíme pouze náznaky prosazování politiky rovných příležitostí, více než na rovnost pohlaví se klade důraz na životní prostředí či ekonomický rozvoj. Pokud se bude k genderovému rozpočtování přistupovat jenom jako k dalšímu úkolu, který je nutno splnit, protože to vyžaduje Evropská unie, nebude mít nikdy šanci uspět.

Nutno dodat, že se také potýkáme s problémem nevýrazné poptávky ze strany občanské společnosti.. Muže i ženy by mělo zajímat, jak je nakládáno s veřejnými prostředky a měli by si uvědomovat možná úskalí a nespravedlnosti, které vznikají při přerozdělování prostředků z veřejných rozpočtů. Věřím, že s důkladnou osvětou poroste množství příznivců a propagátorů gender budgetingu, ať už proto, že se zdůrazňuje neplacenou práci nebo třeba proto, že může přinést lepší zákaznicky orientované služby.

Jak jsme viděli, nástrojů i přístupů, které v praxi fungují, je mnoho. Proto by se česká vláda neměla spokojit jen s informováním zainteresovyných subjektů, ale měla by se snažit dále rozvíjet a adaptovat již známé postupy a podporovat myšlenku rozpočtování na základě mužů a žen i nadále. Obrátit se může nejenom na členské státy EU, které již genderové rozpočtování uplatňují, ale také na některou z mezinárodních organizací.

Přála bych nám všem, aby se Česká republika stala jednou ze zemí, kde principy gender budgetingu budou běžnou součástí rozpočtovacího procesu.

5. Prameny

Literatura:

Asklöf C., Hedman B., Strandberg H., Wenander K. E.: Příručka na cestu k rovnosti žen a mužů, MPSV, Praha 2003

Beavuoir S.: Druhé pohlaví, Orbis, Praha 1966

Bellamy K.: Background Paper on Gender Budgeting, Neformální síť specialistů Rady Evropy v oblasti genderového rozpočtování, listopad 2002.

Bourdie P.: Nadvláda mužů, Karolinum, Praha 2000

Budlender D., Hewitt G.: Gender Budgets Make More Cents. Country Studies and Good Practice, Commonwealth Secretariat, London 2002

Çağlar G.: Gender Budgeting: Erfolgsrezept oder Mythos? in: Gender Mainstreaming. Herausforderung fűr den Dialog der Geschlechter, Olzog, Műnchen 2003

Disman M.: Jak se vyrábí sociologická znalost, kapitola 7, Karolinum, Praha 2007

Döge P.: Gender-Mainstreaming als Modernisierung von Organisationen. Ein Leitfaden für Frauen und Männer, Institut für anwendungsorientierte Innovations- und Zukunftsforschung e.V., Berlin 2001

Elson D.: Tools for gender-integration into macroeconomic policy in: Link to Gender and Development, 2, léto 1997

Foltysová M., Pavlík M., Simerská L.: Informativní metodika Rozpočtování z hlediska žen a mužů, Ministerstvo financí a Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha 2004

Hewitt, G.: Buget Initiatives: Tools and methodology in: Gender Budget Initiatives. Strategies, Concepts and Expiriences, UNIFEM, New York 2002

Hoecker B., Fuchs G. ed.: Handbuch Politische Partizipation von Frauen in Europa, Band II: Die Beitrittsstaaten, VS Verlag für Sozialwissenschaft, Wiesbaden 2004

Jansen M. M:, Rőming A., Rohde M. ed: Gender Mainstreaming. Herausforderung fűr den Dialog der Geschlechter, Olzog, Műnchen 2003

Klatzer E.: "Einfluss nehmen auf die Budgetpolitik". Internationale Inivtiativen und Erfahrungen mit Engendering Budgets. Vortrag im Rahmen der 22. Frauenringvorlesung

der AG Frauen in Forschnung und Lehre an der WU Wien “Frauen und Budget”, 7./8. 06.2002

Matějčková O.: Genderové rozpočtování v praxi, in: Veřejná správa, Ministerstvo vnitra, XVI, 18/2005, s.28

Matějčková O.: Genderové rozpočtování - smysl, význam a perspektivy in: Právní fórum, Příloha VIA IURIS, ASPI Publishing, III, 11/2006, s. 390-394

Pavlík P. ed.: Stínová zpráva v oblasti rovného zacházení a rovných příležitostí žen a mužů, Gender Studies, o.p.s., Praha 2002

Pech K.: Dokumentace. Metody analýzy dokumentů, určování jejich obsahu a výběru lexikálních jednotek selekčního jazyka, str. 21-25, Český normalizační institut 1995

Pershing J.L.: Using Document Analysis in Analyzing and Evaluating Performance, Performance Improvement, vol. 41 no1, str. 36-42, Leden 2002

Renzetti C.M., Curran J.C.: Ženy, muži a společnost, Karolinum, Praha 2005

Sharp R.: Budgeting for equality: the Australian experience, in Feminist Economics, Vol. 8(1), 2002, s. 25–47

Stiegler B.: Wie Gender in den Mainstream kommt, Friedrich Ebert Stiftung, Bonn 2000

Wagnerová A.: Emancipace a vlastnictví Příspěvek do diskuse o chybějících předpokladech pro vznik feminismu v předlistopadovém Československu, in Sociologický časopis, XXXI, 1/1995

Dokumenty:

A Guide to Gender Impact Assesment. European Commission. Directorate General for Employment, Industrial Relations and Social Affairs. Unit V/D.5. Luxemburg 1998

Akční plán k nápravě současné nevyváženosti mužů a žen v politickém životě. Meziparlamentní rada, Paříž 1994

Analýza vynaložených nákladů na dotace ve vybraných politikách MPSV z hlediska rovnosti žen a mužů, MPSV 2005

Čtvrtý střednědobý akční program Společenství o rovnosti příležitostí pro ženy a muže, Rada Evropské unie 1995

Gender Budget Initiatives. Strategies, Concepts and Experiences. Papers from a High Level International Conference “Strengthening Economic and Financial Governance Through Gender Responsive Budgeting”, Brussels 16 - 18 October 2001

Gender Budget Inciatices Brochure, UNIFEM, NY 2001

Rovné příležitosti žen a mužů in Práce & soicální politika. Noviny ministerstva práce a sociálních věcí, 2/2004, str. 3

Rozpočet Zlínského kraje 2006

Souhrnná zpráva o plnění „Priorit a postupů vlády při prosazování rovnosti žen a mužů“, Ministerstvo sociálních věcí, Praha 2005

Stanovisko k genderovému rozpočtování, Poradní výbor Evropské komise pro rovné příležitosti žen a mužů 2003

Výroční zpráva Komise Evropského společenství 1991

Výroční zpráva Komise Evropského společenství 2002

Výroční zpráva Zlínského kraje 2005

Výzkum veřejného mínění o rovnosti mužů a žen, pro MPSV zpracovala agentura Taylor Nelson Sofres Faktum, duben 2002

Ženy a muži v datech, ČSÚ 2005

Internetové zdroje:

Český statistický úřad
http://www.czso.cz/
http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/genderove_statistiky_lide

Český svaz žen
http://www.csz.cz/
http://www.csz.cz/CSZdefault.asp?what=29&whatID=702&page=3&level=1

Gita – genderová informační a tisková agentura
http://www.ta-gita.cz/
http://www.ta-gita.cz/genderovy-slovnicek/?description=MDEwMDE%3D
http://www.ta-gita.cz/inc/statistika.php?stat=MTEwMQ%3D%3D

Gender Responsive Budget Initiatives
http://www.idrc.ca/gender-budgets/ev-64152-201-1-DO_TOPIC.html

Hlídací fena
http://www.hlidacifena.cz/
http://www.hlidacifena.cz/service.asp?show=article&id=218

Inter-Parliamentary Union
http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm

Ministerstvo práce a sociálních věcí
http://www.mpsv.cz/
http://www.mpsv.cz/files/clanky/2785/aktualni.pdf
http://www.mpsv.cz/cs/929

Občanské sdružení Fórum 50 %
http://www.padesatprocent.cz/
http://www.padesatprocent.cz/clanky-a-publikace/mo-k-zeny-v-komunalni-politice.php

Občanská společnost – informační server
http://www.obcan.ecn.cz/
http://www.obcan.ecn.cz/index.shtml?w=u&x=132555

Tools for gender-integration into macro-economic policy, UNIFEM 2005
http://www.idrc.ca/uploads/user-S/11279431651Tools_for_Gender-Sensitive_Analysis_of_Budgets.pdf

UNIFEM
www.unifem.org/attachments/gender_issues/women_poverty_economics/GenderBudgetsBrochure.pdf

Volební server ČSÚ
http://www.volby.cz/

Zlínský kraj
http://www.kr-zlinsky.cz/vismo/450019/rozpocet_zk_2006.pdf

6. Přílohy

Příloha 1.

Průměrné a mediánové hrubé měsíční mzdy v Kč.

Ukazatel	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ženy										
Průměrná mzda	9 449	10 730	11 036	11 793	12 641	13 755	15 217	16 404	17 256	18 221
Medián mezd	8 400	9 740	9 938	10 721	11 436	12 505	13 742	14 838	15 645	16 443
Muži										
Průměrná mzda	12 245	14 166	15 323	16 109	17 251	18 481	20 404	21 983	23 044	24 271
Medián mezd	10 650	12 370	13 271	13 717	14 623	15 585	16 938	18 221	19 329	20 265
Celkem										
Průměrná mzda	11 069	12 572	13 361	14 097	15 187	16 353	18 133	19 510	20 545	21 674
Medián mezd	9 770	11 170	11 693	12 278	13 100	14 139	15 542	16 707	17 706	18 589
Podíl průměrné mzdy žen na průměrné mzdě mužů	77,2	75,7	72,0	73,2	73,3	74,4	74,6	74,6	74,9	75,1
Podíl mediánu mezd žen na mediánu mezd mužů	78,9	78,7	74,9	78,2	78,2	80,2	81,1	81,4	80,9	81,1

Zdroj: ČSÚ - Výběrové šetření mezd zaměstnanců
Publikace "Struktura mezd zaměstnanců v roce 2005"

Příloha 2.

Účast žen na rozhodovacím procesu - Stav k 31.12.2006

funkce ⇒	*Ministr /ministryně*	*Náměstek /náměstkyně ministra*		*Ředitel / ředitelka odboru*			*vedoucí oddělení*			*ostatní odborní pracovníci/ pracovnice*			*Ředitel /ředitelka resortní instituce*			*vedoucí detaš. pracoviště*		
ministerstvo ⇓	M/Ž	M	Ž	M	Ž	%Ž	M	Ž	%Ž	M	Ž	%Ž	M	Ž	%Ž	M	Ž	%Ž
dopravy	1/0	4	1	19	1	5	35	20	36,4	171	193	53						
informatiky	1/0	2	1	8	2	20	7	5	41,7	43	66	60,6						
financí	1/0	6	1	34	11	24	68	64	48	415	640	61	18	2	10			
kultury	1/0	2	2	9	9	50	4	18	78	67	152	69	26	5	16			
pro místní rozvoj	1/0	3	0	14	10	42	32	23	45	162	292	65	-	-	-	2	1	33
obrany: vojáci z povolání občanští zaměstnanci[1]	0/1	1 3	1	43 40	0 1	4,6	83 79	3 18	11,5	347 519	55 407	34,8						
práce a sociálních věcí	1/0	6	1	12	12	50	41	37	47,4	192	422	69						
průmyslu a obchodu[2]																		
spravedlnosti	1/0	4	0	10	6	37,5	18	21	53,8	103	193	65,2	5	0	0			
školství, mládeže a tělovýchovy	0/1	4	1	23	8	25,8	23	16	41	105	285	73	9	9	50			
vnitra	1/0	4	0	53	12	18,5	173	77	30,8	15533	1640	51,7	15	3	16,7			
zahraničních věcí - ústředí - zahraničí	1/0	3	1	26	11	27,7	28	15	34,9	325 728	390 563	54,5 43,3	-	-	-	110	13	10,6
zdravotnictví	1/0	3	1	9	13	59,1	17	21	55,3	84	211	71,5	68	16	19	0	2	100
zemědělství	0/1	6	0	75	15	16,7	98	52	34,7	686	1047	60,4						
životního prostředí	1/0	5	1	28	12	30	50	39	43,8	183	304	62,4	14	0	0			
Úřad vlády: ministr / ministryně místopředseda vlády předseda vlády	 1/0 1/0	1	0	14	4	22	26	20	43	47	239	83	-	-	-	6	0	0
Celkem	13/3	57	11	417	127	23,3	782	449	36,5	5730	7099	55,3	155	35	18,4	118	16	11,9

Zdroj: jednotlivé resorty
Souhrnná zpráva o plnění "Priorit a postupů vlády při prosazování rovnosti žen a mužů" za rok 2006

Příloha 3

Doporučení Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů k metodice genderového rozpočtování

přijaté na zasedání Rady dne 29. dubna 2003

Na základě čl. 2 odst. 2 písmeno a) statutu Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů a závěrů z jejího zasedání dne 29. dubna 2003 **se předkládá vládě doporučení Rady uložit Ministerstvu financí zpracovat informativní metodiku rozpočtování a zveřejnit ji**. Vhodný způsob zveřejnění této informativní metodiky se ponechává na rozhodnutí Ministerstva financí. Nejvhodnější se jeví její vydání jako publikace a současně na internetových stránkách Ministerstva financí případně dalších státních institucí. Metodika bude pouze informativní a nezávazná, protože v současné etapě vývoje České republiky je třeba jako první krok zajistit především informovanost veřejnosti a těch, kteří rozhodují o využití veřejných financí.

Vládou bylo doporučení projednáno dne 10. září 2003 a schváleno usnesením č. 896/2003.

Příloha 4

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY

USNESENÍ
VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY
ze dne 10. září 2003 č. 896

k doporučení Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů ve věci zpracování metodiky rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů

V l á d a

I. b e r e n a v ě d o m í doporučení Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů ve věci zpracování metodiky rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů, obsažené v materiálu č. j. 1132/03;

II. u k l á d á ministru financí

1. zpracovat a zveřejnit do 30. června 2004 informativní metodiku rozpočtování veřejných prostředků z hlediska rovnosti žen a mužů,

2. ustavit do 15. října 2003 pracovní skupinu ke splnění úkolu uvedeného v bodě II/1 tohoto usnesení, ve které budou zastoupeny též nestátní neziskové organizace.

Provede:

ministr financí

1. místopředseda vlády
Mgr. Stanislav G r o s s , v. r.

Příloha 5

Seznam publikací Ing. Marka Pavlíka [27]

Investiční výdaje nemocnic a kontrola zadávání veřejných zakázek

Voting preferences as a factor affecting health care policy implementation

Ekonomické výsledky politických stran a hnutí v roce 2004

Ekonomika politických stran a hnutí v roce 2003 a 2004 - meziroční srovnání

Gender Budgeting as a part of Gender Mainstreaming – Situation in the Czech Republic

Hospodaření politických stran v roce 2004

Investiční výdaje nemocnic a kontrola zadávání veřejných zakázek

Zdravotní politika na úrovni krajů

Zdravotní politika z pohledu koncepce politického cyklu

Ekonomické výsledky politických stran a hnutí v roce 2003. Projekt Ekonomika politických stran a hnutí

Ekonomika politických stran a hnutí v roce 2003

Implementační deficit ve zdravotnictví - výzkum formálních náležitostí vybraných koncepcí

Information Methodology - Gender Budgeting

K předpokladům úspěchu reformy

Reforma zdravotnictví v koncepcích politických stran

Veřejně soukromá partnerství: možná cesta ke zefektivnění zdravotního systému

Implementace ve veřejné politice - přehled přístupů

Informativní metodika rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů

Obecně prospěšné společnosti jako významný faktor sociálního rozvoje

Rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů

Tvorba a implementace veřejné politiky.

Ženy, muži a rozpočty

[27] Osobní stránka Marka Pavlíka na: http://www.muni.cz/people/21520

Příloha 6

Tabulka 1: Složení obyvatelstva podle pohlaví a věku

	2003	2004	2005
Celkem	**591,866**	**590,706**	**590,142**
	Muži		
Celkem	**288,349**	**287,675**	**287,433**
v tom ve věku:			
0 - 14	46,552	45,463	44,484
15 - 64	209,912	209,911	209,953
65 a více	31,885	32,301	32,996
Průměrný věk	37.6	37.9	38.2
Index stáří	68.5	71.0	74.2
	Ženy		
Celkem	**303,517**	**303,031**	**302,709**
v tom ve věku:			
0 - 14	44,292	43,113	42,111
15 - 64	207,529	207,522	207,522
65 a více	51,696	52,396	53,076
Průměrný věk	40.9	41.2	41.5
Index stáří	116.7	121.5	126.0

Zdroj: ČSÚ, data k 31. 12.2005

Tabulka 2: Zaměstnanost dle oborů ve Zlínském kraji

Odvětví ekonomické činnosti		Obyvatelstvo ekonomicky aktivní celkem	Muži	Ženy
Obyvatelstvo úhrnem		298 616	164 897	133 719
z toho	zemědělství, lesnictví a rybolov	11 797	8 315	3 482
	dobývání nerostných surovin	375	324	51
	zpracovatelský průmysl a výroba elektřiny	109 174	64 777	44 397
	stavebnictví	28 947	26 034	2 913
	obchod, opravy motorových vozidel a spotř. zboží	30 564	13 216	1 7348
	pohostinství a ubytování	10 650	4 090	6 560
	doprava, pošty a telekomunikace	15 297	11 289	4 008
	peněžnictví a pojišťovnictví	4 322	1 449	2 873
	činnosti v oblasti nemovitostí a služby pro podniky	11 422	5 839	5 583
	výzkum a vývoj	649	477	172
	veřejná správa, obrana, sociální zabezpečení	14 689	8 442	6 247
	školství	15 811	3 543	12 268
	zdravotnictví, veterinární a sociální činnosti	15 278	2 671	12 607
	ostatní veřejné a osobní služby	12 528	5 831	6 697
Z úhrnu osoby s druhým případně dalším zaměstnáním		13 869	9 261	

Zdroj: ČSÚ, data k 1. 3. 2001

Tabulka 3: Složení zastupitelstev krajů po volbách 2004

Území, kraj	Složení zastupitelstva			
	ženy		muži	
	abs.	v %	abs.	v %
Jihočeský	10	18,18	45	81,82
Jihomoravský	12	18,46	53	81,54
Karlovarský	7	15,55	38	84,45
Královéhradecký	5	11,11	40	88,89
Liberecký	8	17,78	37	82,22
Moravskoslezský	10	15,38	55	84,62
Olomoucký	7	12,72	48	87,28
Pardubický	4	8.89	41	91,11
Plzeňský	9	20,00	36	80,00
Praha *	15	21,43	55	78,57
Středočeský	10	15,39	55	84,61
Ústecký	9	16,36	46	83,64
Vysočina	6	13,33	39	86,67
Zlínský	4	8,89	41	91,11
celkem za ČR **	**101**	**15,11**	**574**	**84,89**

Zdroj: Petra Dvořáková na základě dat z portálu www.volby.cz
** Funkci zastupitelstva kraje zde plní zastupitelstvo hlavního města Prahy, volené podle zákona o volbách do zastupitelstev obcí; stav po volbách konaných 20.10.-21.10.2006.*
*** Celkový počet nezahrnuje zastupitelstvo hlavního města Prahy.*

Tabulka 4: Složení volených orgánů krajů po volbách 2004

Území, kraj	Složení volených orgánů krajských úřadů			
	Hejtman		Rada	
	ženy	muži	ženy	muži
Jihočeský	-	1	1	10
Jihomoravský	-	1	2	9
Karlovarský	-	1	1	8
Královéhradecký	-	1	0	9
Liberecký	-	1	1	8
Moravskoslezský	-	1	2	9
Olomoucký	-	1	2	9
Pardubický	-	1	2	7
Plzeňský	-	1	1	8
Praha *	-	1	3	8
Středočeský	-	1	2	9
Ústecký	-	1	0	11
Vysočina	-	1	2	7
Zlínský	-	1	0	9
celkem za ČR **	**0**	**13**	**16**	**113**

Zdroj: Petra Dvořáková na základě dat z webových stránek jednotlivých krajů
** Pokud zákon nestanoví jinak, funkci hejtmana kraje vykonává primátor. Výkonným orgánem hlavního města Prahy v oblasti samostatné působnosti je Rada hlavního města Prahy. Rada je ze své činnosti odpovědna Zastupitelstvu, které ji rovněž volí.*
*** Celkový počet nezahrnuje primátora a radní hlavního města Prahy.*

Tabulka 5: Složení výborů v jednotlivých krajích

Území, kraj	Složení výborů					
	kontrolní		finanční		pro výchovu, vzdělávání a zaměstnanost	
	ženy	muži	Ženy	muži	ženy	muži
Jihočeský	2	9	0	11	6	4
Jihomoravský	2	9	1	10	5	6
Karlovarský	0	9	1	8	3	6
Královéhradecký	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
Liberecký	3	6	4	9	4	9
Moravskoslezský	2	9	0	11	6	4
Olomoucký	1	10	2	9	5	6
Pardubický	1	14	0	15	7	10
Plzeňský	1	8	3	6	1	9
Praha	1	6	0	7	2	5
Středočeský	3	13	4	14	3	7
Ústecký	1	12	1	13	3	10
Vysočina	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
Zlínský	0	11	4	7	2	9

Zdroj: Petra Dvořáková na základě dat z webových stránek jednotlivých krajů

Tabulka 6: Složení jednotlivých výborů Zastupitelstva Zlínského kraje

Výbor	**Předseda / předsedkyně**	**Ženy**	**Muži**
Finanční výbor	Muž	4	7
Výbor pro výchovu, vzdělání a zaměstnanost	Muž	2	9
Kontrolní výbor	Muž	0	11
Výbor pro dopravu	Muž	0	11
Výbor pro územní plánování	Muž	0	11
Výbor pro cestovní ruch a informace	Muž	2	9
Výbor pro zdravotnictví	Muž	2	9
Výbor sociální	Muž	4	7
Výbor pro zahraniční vztahy	Muž	2	9
Výbor pro kulturu a památky	Žena	5	6
Výbor pro strategický rozvoj a investice	Muž	1	10
Výbor pro zemědělství, životní prostředí a rozvoj venkova	Muž	1	10
Výbor pro nevládní organizace a neziskový sektor	Muž	4	7
Výbor pro záležitosti Evropské unie	Muž	3	8

Zdroj: Petra Dvořáková na základě údajů z www.zl-kraj.cz